

Հայկական գիտահետազոտական հանգույց Armenian Research & Academic Repository

Սույն աշխատանքն արտոնագրված է «Ստեղծագործական համայնքներ
ոչ առևտրային իրավասություն 3.0» արտոնագրով

**This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial
3.0 Unported (CC BY-NC 3.0) license.**

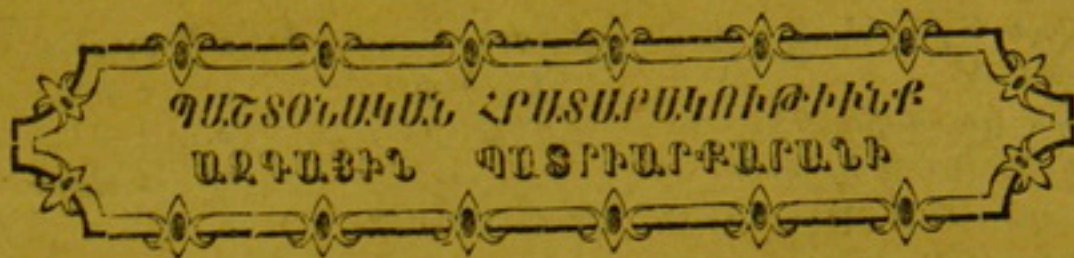
Դու կարող ես.

պատճենել և տարածել նյութը ցանկացած ձևաչափով կամ կրիչով
ձևափոխել կամ օգտագործել առկա նյութը ստեղծելու համար նորը

You are free to:

Share — copy and redistribute the material in any medium or format

Adapt — remix, transform, and build upon the material

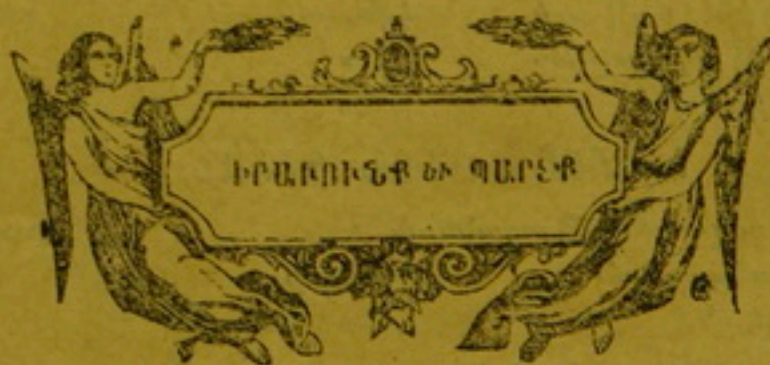
ԱՏԵՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆԻ

ՄԱՂԳԱՅԻՆ ԺՈՂՈՎՈՅ

ԲԱՅՈՒՄ 1876 ԱՄԻՆ

ՀԻՍՏ Ժ,

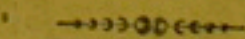
10 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 1876

ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼԻՍ

ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ Ս. ՄԻԲԱՅԷԼԵԱՆ

1876

ՄԱՅՐ ԴԻՒԱՆ

Ստեփան Արարանեան	Վաչա	Ա. ԱՏԵՆԱԳԵՅ
Ռուսինեան	Էֆէնտի	Բ. »
Տիգրան Կուսուֆեան	Էֆէնտի	Գ. »
Գարեգին Յ. Մելիքեան	»	Ա. ԱՏԵՆԱԳԵՅ
Համբարձում Ս. Ալաճաճեան	»	Բ. »
Առաքել Ալթուն Տիրրի	»	Գ. »

ԶԵՌՆՆԱՍՈՒԹԵԱՆ ԴԻՒԱՆ

Տ. Յովաննէս Բ. Մկրեան		ԱՏԵՆԱԳԵՅ
Տ. Գրիգոր Բ. Աճէմեան		
Սարգիս Աղաբէկեան	Էֆէնտի	

ԴԱՍՏԻՍՐԱԿՈՒԹԵԱՆ ԴԻՒԱՆ

Յովաննէս Կուսեան	Էֆէնտի	ԱՏԵՆԱԳԵՅ
Գէորգ Ստիմարաճեան	»	
Պօղոս Պառնասեան	»	

ԿԱԼՈՒԱՅՈՅ ԴԻՒԱՆ

Յակոբ Բաղապեան	Էֆէնտի	ԱՏԵՆԱԳԵՅ
Յովաննէս Աղնաւորեան	»	
Ստեփան Պէլլիճեան	»	

ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԵԱՆ ԴԻՒԱՆ

Տիգրան Կուսուֆեան	Էֆէնտի	ԱՏԵՆԱԳԵՅ
Օղակն Խօճասարեան	»	
Նազարէթ Եաջապեան	»	

ՀԱՄԱՐՍԿԱԼՈՒԹԵԱՆ ԴԻՒԱՆ

Յարութիւն Մէրէճ-Գուլի	Էֆէնտի	ԱՏԵՆԱԳԵՅ
Համբարձում Մազուլեան	»	
Նզիազար Մելիքեան	»	

ԻՐԱՒԱՍՈՒԹԵԱՆ ԴԻՒԱՆ

Տ. Ներսէս Վարդապետ Արարանեան		ԱՏԵՆԱԳԵՅ
Կարապետ Եաջապեան	Էֆէնտի	
Նշան Բաղապեան	»	

ՆԱԽԱԶԵՌՆՈՒԹԵԱՆ ԴԻՒԱՆ

Ռուսինեան	Էֆէնտի	ԱՏԵՆԱԳԵՅ
Միքայէլ Մամիկոնեան	»	
Առաքել Ալթունեան	»	

ԽՐԱՍԳՐՈՒԹԵԱՆ ԴԻՒԱՆ

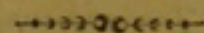
Կարապետ Խիճեան	Էֆէնտի	ԱՏԵՆԱԳԵՅ
Պետրոս Քէրէստիճեան	»	
Ստեփան Փափաղեան	»	

ԲԱՅՈՒՄ 1876 ԱՄԻՆ

ՆԻՍՏ Ժ.

10 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 1876

ՆԱԽԱԳԱՀ. — ԱՄԵՆ. Տ. ՆԵՐՍԷՍ Ս. ՊԱՏՐԻԱՐԻ ՀՍՅՐ
ԱՏԵՆԱԳԵՅ. — ԵՌԻՍՏՈՒՅԵԱՆ ՏԻԳՐԱՆ ԷՖԷՆՏԻ (Դ. Ա. Ե. Ե. Ե. Ե.)

ԱԶԳԱՅԻՆ ԵՐԵՍՓՈՒՄՆԵՐ

ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ԵՐԵՍՓՈՒՄՆԵՐ	22. Գէորգ Ստիմարաճեան	Խոսկիտար Ս. Կարապետ
ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆՔ	23. Խաչիկ Մանկասարեան	Բ. 40. Միշրան Պաճճեան
1. Խորէն Արքեպիսկոպոս - Նար Պէլլ	Բ. 4	50. Յովաննէս Ճիւղեան
2. Կարապետ Լազարի. Սերրեան	Բ. 4	51. Նիկողոս Ալաճաճեան
3. Մատթէոս ,, Իգմիրլեանց	Բ. 4	52. Տրդատ Փափաղեան
4. Ամբրոսիոս Վ. Ռուբինեանց	Բ. 4	(Գ. Վիճակ)
5. Գարեգին ,, Թաթարեան	Բ. 4	Բերյա և
6. Խորէն ,, Կիրոյեանց	Բ. 4	Գաւրի վաչա
7. Հմայակ ,, Դիմարեան	Բ. 4	53. Արիկ Ունեան
8. Յովաննէս ,, Փափաղեան	Բ. 4	54. Գրիգոր Ալթիմիճեան
9. Ներսէս ,, Առլանեան	Բ. 4	55. Մարտիրոս Յ. Տիլեան
10. Պօղոս ,, Խօջատեան	Բ. 4	56. Միքայէլ Մամիկոնեան
11. Եղիշկ ,, Ազաճունի	Բ. 4	57. Նշան Բաղապեան
12. Արիստակէս Բ. Մամբրեան	Բ. 4	58. Ստեփան Խեղիքեան
13. Գէորգ Արծրունի	Բ. 4	59. Տէլեմար Մ. Լաթիբեան
14. Գրիգոր Աճէմեան	Բ. 4	60. Իւրաք Զարեան
15. Խորէն Փէլլիճեան	Բ. 4	61. Յարութիւն Նորատուրեան
16. Յարութիւն Սերրեան	Բ. 4	62. Գրիգոր Մարկոսեան
17. Յովաննէս Մկրեան	Բ. 4	Միշապիզ
18. Սարգիս Ստեփաննոսեան	Բ. 4	63. Կարապետ Պ. Պէրեանց
19. Սահակ Տ. Սարգսեան	Բ. 4	64. Յակոբ Կասաբեղեան
20.	Բ. 4	65. Յակոբ Պ. Նորատուրեան
ԵՆԻՍՏՐԱԿԱՆՔ		66. Յովաննէս Աղապեան
(Ս. Վիճակ)		67. Տիգրան Կուսուֆեան
Գումգալիս, Կէտիկ վաչա և		Պէլլաթ և Գաւարիս
Գումգալիսի դուրս		78. Յարութիւն Մէրէճ-Գուլի
21. Գրիգոր Պէրայեան	Բ. 4	(Գ. Վիճակ)
Բ. Բաջապետիւն ստաճիկ :		Գուրգուրեան և Խնարիկ
Բ. 2 Բաջապետիւն Երկրորդ :		69. Յովաննէս Կասեան
Բ. 4 Բաջապետիւն բաժնաւոր սրտաճա :		70. Ստեփան Պէլլիճեան
45. Յովաննէս Եաճեան		
46. Յովակի Ս. Մազլիբեան	Բ. 4	
47. Սերրի Պառնասեան	Բ. 4	
48. Ստեփան Առլանեան	Բ. 4	

ԳԱՆՈՒԱԿԱՆ ԵՐԵՍՓՈՒԱՆՔ	Մուշ
71. Կարապետ Շահապետեան	121. Ստեփան Պ. Պ. Փարսազեանց
72. Մկրտիչ Մուրադեան	Տիվրիկ
73. Կարլոս Եղիշեան	122.
74. Օգոստե Խոնաթանեան	Չլյուրե և Մարտ
75.	123.
76. Գարեգին Յ. Մելիքեան	Տրապիզոն
77. Աստիա Ինտարպետեան	124.
78. Յովհաննէս Կարապետեան	Պարտաւ
79. Ղազար Հովսեփեան	Տեղաւանկերտ
80. Աստուր Գուրապետեան	125.
81. Մկրտիչ Գ. Կասեան	Տեղաւանկերտ
82. Յովհաննէս Կրկնեան	126.
83. Յարութիւն Չլիշեան	Վան
84. Յարութիւն Գ. Տատեան	127. Սիմոն Մարտիտեան
85. Ալեքսանդր Պէլիքեան	Սիւնիք
86. Արեւիկա Քոչարեան	128.
87. Եղիշեան Մելիքեան	Հալեպ և Այնթապ
88. Մինաս Ճաֆարեան	129.
89. Յակոբ Քաղապետեան	Սիւնիք
90. Յակոբ Ամասեան	130. Մկրտիչ Մելիքեան
91. Նազարէթ Շահապետեան	Ռուսնուի
92.	131.
93.	Կարս
94.	132. Աբրահամ Յ. Այվազեան
95. Առաքել Ալեքսանդր Տիւրքի	Չլիկաձաղ
96. Խոնաթան Պ. Մարտեան	133. Համբարձում Սարգիսեան
97. Ռէթէն Պէլիքեան	Գաղատիա
98. Սարգիս Արտաշեսեան	134.
99. Սարգիս Արտաշատեան	Ատանա
100. Սիմոն Միքայէլեան	135.
	Սըղերդ
	136. Մատթէոս Ալեքսանդրեան
	Եօզղատ
	137. Լեօնթէթ Պալեօզեան
	Մալաթիա
	138.
	Իզմիր
	139.
	Եզրպատ
	140.

ՕՐԱԿԱՐԳ

Ա. Քուլարկուրիւն Սղոյիւն տրոց օրինական բարեխոխութեանց ։
 Բ. Պատասխանի վարչութեան՝ Փարսազեան Էֆէնտիի հարցման նկատմամբ ։
 Գ. Բացատրութիւն և վիճարանութիւն հարստանարութեանց խնդրոյն վրայ Գալաթիանեան Էֆէնտիի հարցման նկատմամբ ։
 Դ. Վերաբնութիւն Սաննակարութեան . — Ժարուակութիւն վիճարանութեան յօդուածոց Թարսիսի մատակարարութեան ։

ԱՏԵՆԱԿԱՆ ԳՈՐԾՈՂՈՒԹԻՒՆՔ

Ատենապետ Ստեփան փառան անձնական տիրութեան սրտածառա բացակայ գտնուելիքը գրով յայտնած էր . և ըստ որում Բ. ատենապետ Ռուսինեան Էֆէնտին ղեռ ներկայ չէր , Գ. ատենապետ Երեսուֆեան Տիգրան Էֆէնտին անցաւ Ատենապետութեան ամսոյ և Ատենապետութեան ամսն 7 ին , ի ներկայութեան Ստեփան փառան , որոյ վերջին թիւը 76 ի յանգեցաւ ։

1 *

Քննութեան ատենագրութեան նախընթաց թ. նախին ։

Ատենապետ Էֆէնտին նախընթաց թ. նրա տի ատենագրութեան վրայ ի ղիտողութիւն Հրատարակեալ երեսնամսեաները ։

Տ. ՄԱՏԹԵՈՍ ԵՊՈՍ . — Երես 156 և Բ. էջ . ի սրտասխան Բարապետեան Էֆէնտիի ըսած խօսքի մէջ սրտիս կոյ . 71—72 տարւոյ վար

չութեան Համարատուութեան Հետ Հարցուցեր էի նաև 74—76 տարւոյ վարչութեան Համարատուութիւնն ալ : Այս վերջինը մտայնած է և սխալ յաւելայ ։

ՓԱՓԱՋԵԱՆ Ս. ԷՑ . — Երես 154 և Բ. սիւնակ . իմ բերանս գրած սա խօսքը թէ՛ « Մէյմալ սա կուզէի իմանալ թէ Սրազի խնդիրն ի՞նչ եղաւ » սխալ է . նորատակա Արազի խնդիրը հարցնել չէր . այլ թէ ղիտուալ կուզէի որ Բ. Քրան կարգած հարստահարութեանց յանձնաժողովոյ տեղեկագիրն ինչ է . փախաբ յայտնեցի որ այդ տեղեկագիրն սրտածէնը հոս գայ . խօսքս յանձնաժողովոյ ընդհանուր տեղեկագիրն համար էր և ոչ մասնաւորապէս արազի խնդրոյ համար ։

Երես 158 և Ա. սիւնակ . « Սաննակարութիւնը կարողութեան չափը հիմ գրած է ազգային տարբին . եթէ կարողութեան չափին սխալ ղիտուեմք՝ առ նուազն 25 դուրուշի կարողութիւն ունեցողներէն տարբ սխալ առնուեմք » . սխալ ըլլայ « սխալ է առնուեմք » , և սխալ աւելայ « անկէ նուազ կարողութիւն ունեցողներէն բնաւ չառնուեմք » : Տող մը վարը գրուածը՝ « վերցուր զայդ կը դադրի տարբն » . կը

դադրի տուրքն՝ աւելորդ է . և վարի տողին « պիտի բաշխես » պիտի ըլլայ « կրնաս բաշխել » : Նոյն երես նոյն սխեմայի « և ենթադրելով իսկ թէ ամէն վաստակի և շահու տէր եղողը տուրք պիտի վճարէ , և ասոնց թիւը 12 հազարէն անդին չանցնիր » աւելորդ է :

Նոյն երես Բ. սխեմայի չորրորդ տողին մէջ « պիտի հասկցուի » բառէն ետքը պիտի աւելնայ « մարդ մը որ տարին գոնէ 25 դրչ չկրնար տալ , որ ըսել է շարաթը 20 փորայ , անկէ տուրք սահմանելու իրաւունք չկայ » :

Նոյն երես նոյն սխեմայի . խօսքիս վերջին մասին « սոսիս խօսքերուն բնաւ հարկ չէր մնար » խօսքին ետքը պիտի աւելնայ « ան տտեն սոց տղգահամարի թուանշանին և մեր պէտքին նաշելով հոյ եղողը հաւասարապէս տարին սոստափ զօրուչ , օրինակի համար 10 զուրուչ պիտի տայ կըսէինք և կը լիննար » :

Երես 160 և Բ. սխեմայի . « ատոր վրայ մասնաւոր յօդուածներ չկան » խօսքէն ետքը պիտի աւելնայ « արդէն տրոյց կանոնադրին մէջ , որ արդէնք ըլլայ Վարչութեան տուրք հաւարելու գործողութեանը » :

Նոյնպէս 161 երես Ա. սխեմայի . « իսկ հատրման եղանակը տրամադրուել է » պիտի ըլլայ « իսկ հատրման եղանակը Վարչութեան թողուած է » :

Նաև Պիտոնի վրայ ալ խօսեցայ . որ չէ յիշուած :

ՄԵԼԻՔԵԱՆ Մ. ԷՖ. — Երես 165 Ա. սխեմայի . Օղտէն էֆէնտի Մասիսի օրաթերթին համար ըսած խօսքին դէմ՝ Մասիսի խմբագիր Իւթիւճեան էֆէնտին սրատասխան տուաւ թէ ժողովրդին հոս գալիքը հրատարակած էր Մասիս , որ չէ նշանակուած :

Նաև Մասիսի թերթին համար Ատենապետ փաշային ըսած խօսքը պիտի ըլլայ՝ « Մասիս ազգին սուղտոնական թերթը և բերանը չէ » . որուն փոխարէն դրուած է « սոսի ժողովին սուղտոնական թերթը և բերանը չէ » . որ սխալ է :

ԻԻԹԻՒՃԵԱՆ Կ. ԷՖ. — Այս , ևս պատասխան տուած էր Օղտէն էֆէնտիին ըսելով թէ՛ Մասիսի օրաթերթը չէ թէ ժողովուրդը հը-

րախրած է հոս . այլ ըսելով որ ժողովուրդը պիտի գայ , իւր ըսածը հրատարակած էր : Այս տուած պատասխանս արձանագրել մտցուած է :

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ԷՖ. — Ատենապետ փաշային խօսքը սրբագրելու իրաւունք չունիր . վասն զի ինք հոս չէ , և հարկաւ քանի որ աստենագրութիւնն իւր ստորագրութիւնը կը կրէ , իւր խօսքն ինք սրբագրած է :

Գիտողութիւններն սպատելով՝ Ատենագրութիւնը քուէի դրուեցաւ և ԸՆԴՈՒՆՈՒՅՑԱԻ Ժողովն :

2 .

Բացակայութիւն

Ատենապետ էֆէնտին ծանուցանելով որ ազգային երեսօտիսաններէն՝ Ապրանեան Մանուկ էֆէնտին ճամբորդութեան պատճառաւ , և Ստեփան փաշա ու Աղայեկեան և Մողլովեան էֆէնտիներն անձնակրան տկարութեան պատճառաւ բացակայ ըլլալն զրով յայտնուած են , նըշանակել տուաւ ներկայութեան տուժարին մէջ :

3 .

Երեսօտիսանական ընտրութիւն

Ատենապետ էֆէնտին՝ Քլեթաշեայի հըրաժարելու երեսօտիսանին տեղ նորոգ ընտրութիւն կատարուած լինելը ծանուցանող տեղւոյն Գաւառական ժողովը տեղեկագիրն և ընդ նմին Սրբազան Պատրիարքին ծանօթագիրը զիւանին մատուցելը յայտնելով , ներկայացուց , որք կարգացուեցան , ահաւասիկ .

Ամենապատիւ Սրբազան Տէր Կ . Պօլսոյ Ընդհանուր Ժողովոյն համար Երեսօտիսանի մը ընտրութեան գործը կատարած է տեղւոյս Գաւառական ժողովն , և նոյն ընտրութիւնը ծանուցանող մեր նախորդ նամակին մէջ ընտրութեան գործողութիւնը սրբագրայիւր

յիշուած չըլլալով՝ ընտրութեանց Քննիչ Յանձնաժողովոյն ինչ ինչ առարկութեանց տեղի աըւած ենք , սոսինքն երեսօտիսանաց որբանութիւնը , քուէարկութեան թուակներ և Ընդհանուր ժողովը զիւանին ստորագրութիւնը դրուած չըլլալը , որպէս յայտ է 'ի 19 յուլիսի գրեալ նամակէ Ամենապատիւ Սրբազնութեան Չերոյ , ուստի և ստիպուեցանք յիշեալ ընտրութեան հանգամանքը նորէն տեղեկագրել սատ :

Տեղւոյս Գաւառական ժողովը որ 21 հոգիէ կը բաղկանայ , հինգն բացակայ ըլլալով՝ 'ի ներկայութեան տասնեփեց անդամաց իւր նիստն ըրաւ 'ի 20րդ աւուր յունիս ամսոյ և հետեւեալ երեք անձանց վրայ՝ որ են Մեծ . Տօրթօր Մելիքոն էֆ . Փափաղեան , Յակոբ էֆէնտի Գարբիէլեան և Յարութիւն էֆէնտի Թիւլեան , քուէարկութիւն ընելով , վերջին երկուքն այն է Գարբիէլեան և Թիւլեան էֆէնտիներ երկերկու քուէ ստացան , իսկ Մեծ . Տօրթօր Մելիքոն էֆէնտի Փափաղեան տասն և երկու քուէ վասակած է , ուստի բացորձակ առաւելութեամբ քուէից Տօրթօր Մելիքոն էֆէնտի Փափաղեան երեսօտիսան ընտրուած է փոխանակ Մեծ . Մեկրոս էֆէնտիի Այլատեան . ահաւասիկ ընտրութեան սոյն արդիւնքն մատուցանելով 'ի վաւերացումն ,

Մնամք Ամեն . Սրբազնութեան Չերում անձնուէր որդերս ,

1876 օգոստոս 5	Առաջնորդ Կուսինայու Կուտինա	Գեորգ Մ . Վարդապետ Գերձակեան
	Գաւառական Ընդհանուր Ժողովոյ Փոխ-Ատենապետ	Ատենադպիր
	Յակոբ	Յարութիւն
	Հօշորեան	Օհանձանեան

Վսեմախոյլ Ատենապետ փաշա

Ազգային Երեսօտիսանական Ժողովոյ Ազգային ժողովն սրակած Քլեթաշեայի վիճակին գաւառական երեսօտիսանին տեղ նոր ընտրութիւն կատարուելով և տեղեկագիրը Գաւառական ժողովոյն կողմէ հասած ըլլալով , Պատրիարքարանս քննեց ընտրելոյն Սահմա-

նադրական հանգամանքը և Սահմանադրութեան համեմատ դատա :

Ըստ սոյմ Քլեթաշեայէն երեսօտիսան ընտրուած է ,

Տօրթօր Մելիքոն էֆէնտի Փափաղեան :

Սոյն ընտրելոյն յանձնառութիւնն ալ սարահոլուած ըլլալով , Գաւառական ժողովոյ տեղեկագրին հետ ներկայ ծանօթագիրս կը մատուցանեմ Ազգային ժողովոյ 'ի վաւերացումն :

9 Սեպտեմբեր 1876 Մնամք սղթարար Գ. Կ. ՆԵՐՍԷՍ ԱՐՔԵՊՍ .

Յետ ընթերցման Ատենապետ էֆէնտին ի դիտողութիւն հրաւիրեց երեսօտիսանները , և զիտողութիւն ընող չըլլալուն անմիջապէս քուէի դրաւ կատարուած երեսօտիսանական ընտրութիւնն՝ որ ԸՆԴՈՒՆՈՒՅՑԱԻ Ժողովն . ուստի երեսօտիսան հոչակուեցաւ՝

Տօրթօր Մելիքոն էֆ . Փափաղեան :

ՕՐԱԿԱՐԳ .

Ա .

Քուէարկութիւն Ազգային տրոյց օրինական բարեխիտարեանց

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ԷՖ. — Ըստ որոշման նախընթաց նիստին Օրակարգի առաջին խնդիրն է ազգային տրոյց օրինական բարեխիտարեանց քուէարկութիւնը , և Հարստահարութեան խնդիրը երրորդն է . բայց ըստ որում նոյն խնդիրն իրրեւստիպողական առաջին ընելու համար Փափաղեան էֆէնտի քանի մը երեսօտիսանաց հետ առաջարկութիւն կրնէ , ուստի կը սրտատարիմ ժողովին կամայը զիմել :

Քուէի դրուելով , Ժողովն միաձայն հաւանութեամբ ՈՐՈՇԵՑ առաջնութիւն տալ Հարստահարութեան խնդրոյն :

Ստեփան Լիլիանիին է :

ՓԱՓԱՋԵԱՆ Ս. ԷՑ. — Դարձիս իւր նախորդ նստին մէջ որչաճ է հարստահարութեանց խնդրոյն վրայ վիճարանութիւն բանալ : Ի հարկէ վիճարանութեան պէտք չկայ սովրեւր ու հասկընարու համար թէ քանի՞ տեսակ հարստահարութիւնք կան, և թէ Հայաստանի ժողովուրդն ի՞նչ ճնշումներու տակ կը տառապի. արդէն այն սոս Դարձիս իւր 1870 ի բացման Ժ.Բ. նըստին մէջ դուռնապան հարստահարութեանց բըննութեան համար իւր կողմէ յանձնաժողով մը կազմելով, և անոր ձեռք տեղեկագիր մը պատրաստելով՝ Բ. Գրան մատուցանել տուած է. ուրուն մէջ մանրամասն ցուցուած են Հոյ ժողովրդեան հարստահարութիւններն ու անոնց դարմանին կարելի եղած միջոցները : Այժմ մեր վիճարանութեան զխառն առարկայն է թէ՛ ի՞նչ արդիւնք ունեցած է Դարձիս սո Բ. Գրան մատուցած նոյն տեղեկագիրը, և թէ ի՞նչ դարման տարուած է ցարդ մեր հարստահարեալ ազգակցոց վիճակին :

Այս պատճառաւ Հայաստանի հարստահարութեանց բնութեան համար վերջին օրերս ի Բ. Գրան կարգեալ յանձնաժողովին սո Մեծ եարարան մատուցած տեղեկագիրը տեսնել փախաբեցոյ. զոր խոտոցաւ Սրբազան Պատրիարքը բերել Դարձիս և դեռ չբերաւ զայն : Կը փախաբել տեսնել նոյն տեղեկագիրը, որպէս զի բազում տիկնիկ մեր երեսփոխանական յանձնաժողովին և Բ. Գրան յանձնաժողովին մատուցած տեղեկագիրներուն մէջ ի՞նչ տարբերութիւններ կան : Բաց այդ տեղեկագրին աւելի մեծ ու բարձր արժէք ունեցող ուրիշ վկայութիւն մ'ունինք այսօր ի ձեռին. այն է նորաստակ Սուրբանին Խաթիբը, որուն մէջ երկրին աղէտներն խիստ ճարտարութեամբ նշմարուած և նկարագրուած են. երկրին Վարչութիւնն խտարնյի քիչֆիկ ըլլալը նշանակուած է, որ ամէն հարստահարութեանց հիմն է, և որուն մէջ ամեն բան կը հասկցուի :

Մեր տեղեկագիրը առաջին անգամ Բարձ. Մեծ եարարոս Մահմադ Եփեմ վաչոյի մատուցուեցաւ 1872 ապրիլ 11 ին. քիչ մը ետքը

լսեցինք որ մատուցուած օրինակը կորսուած է, հաս մ'ալ նորէն արուեցաւ. անկէ ետքը Մեծ եարարոս Երբանի դատէ Բիւշաի Մէհմեթ վաչոյին ալ մատուցուեցաւ : Սակայն արժմեր ստած տեղեկութիւններն լաւ դատարար մը չեն տար մեզ հարստահարութեանց խնդրոյն վրայ. մի և նոյն դանդաղներն ու բողբոջները շարունակուած կը տեսնենք : Ուստի Դարձիս պարտական է հարստահարութեանց խնդիրը վերջապէս ուղղութեան անուլ, և քննել թէ իր տեղեկագրին մատուցեան թուականն ի վեր ո՞րչափ թաղրիքներ գրուած, և ի՞նչ գործողութիւններ տեղի ունեցած են Պատրիարքարանի մէջ. և ասոնց բովանդակութիւնը նոր տեղեկագրով մը Բ. Գրան վերապէս մատուցանել, և այն ամենուն վրայ Բ. Գրան աւազրութիւնը վերապէս հրահրելով՝ առաջարկեալ դարմանաց գործադրութիւնը խնդրել :

Մեր առաջին տեղեկագրին մէջ Հայաստանի տառապեալ վիճակը նկարագրելով, դարմաններու եղանակներ նշանակուած էին. օրինակի համար՝ ըսուած էր թէ զինեալ բիրտն ի՞նչ բան ունի տէրութեան տուրք տուող հաւատարիմ անդէն ժողովրդի մը քով. թէ որ զիրութիւն չըկայ բիրտն ձեռքէն զէնքն առնուլ, մի թէ տէրութիւնը կարող չէ՞ հարստահարեալ ժողովրդին ալ զէնք տալ և ըսել թէ՞ աւելք այս զէնքերը և ձեզ կեղեքող և կողոպտող քիւրակուան վրայ յարձակեցէք. մի թէ սոս և ուրիշ կերպ միջոցներ կը պահանջ տէրութեան համար ապտամբ բիրտները զտելու : Վերաբերուն վերայ չէրքէզներ ալ յաւելցան, որոնց ի՞նչ դարմանարարոյ և լեւնցի մարդիկ ըլլալը յայտնի է : Սրբ կուզեմ խնամալ թէ ինչո՞ւ բիրտն զէնքը շտանուեցաւ մինչև հիմա. թէ ինչո՞ւ օրէնքի զէնք մը գործող պաշտօնեան չարածուեցաւ . . . :

(Անհամբերութեան ցոյցեր ատենարանին զէնք խնդրէն դուրս խօսելուն համար) :

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ԷՑ. — Կը հրահրեմ՝ տեսնաբան Էփեմին որ վիճարանութեան սահմանն զուրս չենէ. նախ՝ սկստք է որ Դարձիս ընդու-

նի իւր խօսելիքները թէ որ վիճարանութեան սահմանն մէջն է. երկրորդ՝ ըսաւ թէ անցեալ նստին Սրբազան Պատրիարքին տեղեկագրի մը օրինակը խնդրուեցաւ և չբերաւ. ասոնց վրայ Սրբազան Պատրիարքին բացատրութիւնը չըսուած և Դարձիս չհարցուցած թոյլ չեմ կրնար տալ որ այդ կերպիւ առենարանութիւնը շարունակուի :

(Այս միջոցին Սրբազան Նախագահն մտաւ Դարձիսարան և բազմեցաւ իր աթոռը) :

ՓԱՓԱՋԵԱՆ Ս. ԷՑ. — Պիւսան իրաւունք չունի իմ խօսքս ընդհատելու. նախորդ նստին մէջ Դարձիս բացարձակ որոշումն եղաւ. սոսոր վիճարանիլ հարստահարութեանց խնդրոյն վրայ Էս պիտի շարունակեմ իմ հարցումներս ասոնց Սրբազան Պատրիարքին բացատրութեանցն պատահելու. վասն զի ասոնց պատասխանները Սրբազան Պատրիարք Հօրմէ չեմ պահար. պիտի հարցնեմ թէ տէրութիւնը դուռնապան պաշտօնեաները պատասխանատու բանած է կատարուած զեղծմանց համար, թէ՞ օրինազանց սոսչտօնեաները պատմոյ ենթարկած է. պիտի հարցնեմ թէ Սարգիս վարդապետը Բալուէն մերկ ձիւ վրայ հեծուցած հաւ բերուելէ ետե՛ երբ արդարանալով իւր տեղը դիպուեցաւ, մի թէ այդ անիրաւ անարգանքն ընող պաշտօնեաները պատժուեցան . . . :

ՍՐԲԱՋԱՆ ՆԱՍԱԳԱՂ. — Կը խնդրեմ՝ ատենարան Էփեմին, որ մի առ մի հարցնէ և ես ալ պատասխանեմ իւր հարցումներուն :

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ԷՑ. — Կաղաչեմ՝ ատենարան Էփեմին՝ որ թոյլ տայ ինձ նախապէս Դարձիս հարցնել թէ կուզէ՞ արդեօք Սրբազան Պատրիարքին տալիք բացատրութիւնն լսել նախ, թէ Պատրիարքան Էփեմին խօսքին շարունակութիւնը :

ՁԱՏՆԵՐ. — Ո՛չ, սոսպէս չէք կրնար հարցնել, ատենագրութիւնը կարգացէք, վիճարանութիւնն որոշուած է :

(Աղմուկ)

ՓԱՓԱՋԵԱՆ Ս. ԷՑ. — Պիւսան իրաւունք չունի վիճարանութեան վրայ ճնշում բանեցնելու կերպիւ հարցում ընել Դարձիս. երբ զի և Սրբազան Պատրիարքը ի կշիռ կը դնէք, Դարձիս կը պարտաւորէր նախ Սրբազան Պատրիարքը լսելու կողմին հակելու. փոխանակ այդպէս հարցնելու՝ հարցուցէք Դարձիս թէ արդեօք կուզէ Պատրիարքան մտիկ ընել :

(Պարձեալ աղմուկ)

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ԷՑ. — Կուցէք որ խօսք հասկըցնէք. ես չեմ ըսել թէ վիճարանութիւնն որոշուած չէ. սոս որոշուած է. բայց սահմանին մէջ մոտցնել կուզեմ : Անցեալ նստին Քաթիամաճեան Էփեմի հարցում մ'ըրած էր, որուն Սրբազան Պատրիարքն ալ պատասխանած է. միջանկեալ հարցում մ'ալ Պատրիարքան Էփեմին ըրած էր. սոսոր նոյն խնդրն Քաթիամաճեան էփեմի իւր հարցման կը կցորդէ նաև որ Մեծ եարարոսին մատուցուած վերջին տեղեկագրին ալ հաղորդուի Դարձիս. իսկ Պատրիարքան էփեմի կը բաղձայ տեսնել Բ. Գրան յանձնաժողովին տեղեկագրին, զոր Սրբազան Պատրիարքը խոտոցաւ բերել և չբերաւ կրտէ : Հիմա պէտք է որ նախ Քաթիամաճեան Էփեմի լսել ըրած պահանջման ժամին Սրբազան Պատրիարքին տալիք պատասխանը լսենք. երկրորդ՝ Պատրիարքան Էփեմիին փնտաւ տեղեկագրին համար ալ Սրբազան Պատրիարքին տալիք բացատրութիւնը լսենք. ասոնցմէ ետքը կարգը կուգայ Պատրիարքան Էփեմիին իւր խօսից թելը շարունակելու. ես սոս կերպով կը մտնեմ վիճարանութեան սահմանը. սկստք է որ Սրբազան Պատրիարքն իւր ըսելիքները լիցնէ, որպէս զի կարենայ ըստ օրինի վիճարանութիւնը շարունակուի :

ՓԱՓԱՋԵԱՆ Ս. ԷՑ. — Հարցուցէք Դարձիս՝ վիճարանութիւնն որոշուած է թէ ոչ : 1870 ին սոս Դարձիս հարստահարութեան խնդրին ստանձնեց՝ ժողովրդական հանրագրութեան մը միջոցաւ. նախորդ Պատրիարքն նոյն նստին ընդունեց որ հարստահարութեանց խնդրին վիճա-

բանութեան առնուի այս Ժողովին մէջ. յաջորդ նախն ըսել տալին նոյն Ս. Պատրիարքին թէ այդ խնդիրն ինձի թողէր. բայց Ժողովն ահանջ չգրաւ, ու ինքն իր քննութիւնը շարունակեց: Արդի Պատրիարքն ալ նախընթաց նախն մէջ ընդունեց որ հարստահարութեան խնդիրն Ժողովն վիճարանութեան ենթարկուի. այժմ կերպով մը այդ որոշեալ վիճարանութիւնը ետ թողուի կուզուի Պատրիարքին տալիք բացատրութիւնները յառաջ անցնելով. ինչո՞ւ կը բանարարուի Պատրիարքներու անձը, և թոյլ շարութիւր որ ազատ ծառայեն Ազգին ու Եկեղեցւոյն: Ինչո՞ւ վիճարանութիւնը սխալել կուզուի. ես խօսք առած եմ այս խնդրոյն վրայ և պիտի խօսիմ այս բեմին, որն որ պէտք է իր նշանակութիւնն ունենայ այս առեակ խնդրոց մէջ. ինչո՞ւ կը խրաչէր:

Տ. ԱՄԲԲՈՍԻԱՍ ՎԱՐԳ. — Մեր կանոնադրութեանն այնպէս գիտենք որ քանի որ երեսփոխան մը բեմն ելած է. պէտք է խօսի և լըմընցի իւր խօսքը:

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ԷՖ. — Կազաչեմ, մի միջամտէք և թողէք որ գիւանն իւր սրտաբը կատարէ. թէ որ գիւանը սխալ մ'ունի, գառառքը նոյն ինքն Ժողովն է: Հարցում մ'եղած է երեսփոխանի մը կողմէ և կիսկատար մնացած. անոր վրայ վիճարանութիւն չկրնար բլլալ մինչև որ Արքայան Պատրիարքն ամբողջացնէ իւր բացատրութիւնը:

Խօսքը Տ. Մատթէոս Արքայանին է:

Տ. ՄԱՏԹԷՈՍ ԵՊԻՍ. — Քանի որ Ղլաւնին և առեւտրան Էֆէնտիին մէջ անհամաձայնութիւն ծագած է, պէտք է Ժողովին հարցուի. սակայն մեր կանոնադրութիւնը կը տրամադրէ որ երբ երեսփոխանի մը կողմէ հարցում կուզուի Վարչութեան, նախ Վարչութիւնն իւր կարծիքը յայտնելու է թէ կուզե՞ր բացատրութիւն տալ. անկէ ետք Ժողովն ալ վիճարանութեան օրը կրթէ: Անցեալ նախն Քաթառնաձեան Էֆէնտիի հարցման անմիջապէս Արքայան Պատրիարքը սրատարանեց, և խնդրոյն կարեւորութեանը համեմատ. նոյն խնդիրը Վարչան Հօր հաւանութեամբ որոշուեցաւ. ոչ ոք վիճարանութեան ենթարկել հարստահարութեան խնդիրը. այս որոշման համաձայն գիւանը սրատար է թոյլ տալ առեւտրան Էֆէնտիին շարունակելու: Ասե՛ն ԱՊԵՏ ԷՖ. — Նախընթաց նախն ու թեմայի Վարչան Պատրիարքը հիմակու հիմա ըր խօսի. երբ հարկ բլլայ՝ այն առնն կրնայ խօսիլ և բացատրութիւն տալ:

թեման ենթարկել հարստահարութեան խնդիրը. այս որոշման համաձայն գիւանը սրատար է թոյլ տալ առեւտրան Էֆէնտիին շարունակելու:

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ԷՖ. — Նախընթաց նախն ու թեմայի Վարչան Պատրիարքը հիմակու հիմա ըր խօսի. երբ հարկ բլլայ՝ այն առնն կրնայ խօսիլ և բացատրութիւն տալ:

ՍԻՆՔԵՆԵԱՆ Տ. ԷՖ. — Իմ կարծիքս այն է որ Արքայան Պատրիարքը հիմակու հիմա ըր խօսի. երբ հարկ բլլայ՝ այն առնն կրնայ խօսիլ և բացատրութիւն տալ:

(Հաւանութեան ձայներ):

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ԷՖ. — Ահա կը տեսնեմ որ բողոքներ երեսփոխաններ կը համաձայնին որ նախ Պատրիարքն Էֆէնտի խօսի և յետոյ Արքայան Պատրիարքը. ուրեմն քուէի կը դնեմ. թէ որ Ժողովն ալ այսպէս ընդունի՝ ըսելիք չմնար:

(Աղբուկ):

ՍՐԲԱԶԱՆ ՆԱԽԱԳԱԷ. — Թող Պատրիարքն Էֆէնտի շարունակէ և լնցնէ իւր խօսքը. ես ալ յետոյ պէտք եղած բացատրութիւնները կուտամ և կը սրատարանեմ բոլոր իւր հարցումներուն: Ժողովն որոշելու բան մը չունիմ բլլանալ:

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ԷՖ. — Քանի որ Ձեր Արքայանութիւնը կը հաւանի որ իրեն տարւա բացատրութիւնը չաւարտած վիճարանութիւնը շարունակուի, ալ Ժողովին կամը հարցնելու. պէտք չմնար, հեռեալս խօսքը Պատրիարքն Էֆէնտիին է:

ՓԱՓԱԶԵԱՆ Ս. ԷՖ. — (Հարանակելով) Այս ընդհատումները կարծես թէ միջոցներ կ'ին որ գործածուեցան գիւ շիթելու համար: Արքայան Պատրիարքը կուզէ որ հարցումներս ամփոփեմ, որպէս զի ինք ալ պատասխանէ: Ես ձեզի հարցում չունիմ, Արքայան Հայր. դուք փոփոխ յայտնելիք որ հարստահարութեան խնդիրն այս Ժողովին մէջ մնայ. Ժողովն ալ ընդհատումները չաւարտած են Բ. Քրոնին աւ կուստահարանութիւն Պատրիարքարանին գրուած թողիւրներու վրայ շատ անգամ ամենազու հրամանագիրները գրիւած են Բ. Քրոնին աւ կուստահարութիւնս, այնպիսի հրամանագիրներ՝ որք Պատրիարքարանի գիւանադպրները շատ անգամ զմայեցուցած են. բայց չգիտեմ, ինչ է պատճառն որ այդ դայած հրամանագիրներն արդիւնք մը չեն ունեցած. արդեօք այդ հրամանագրոց վերջին տողը ստալիններուն հակառակ իմաստ մը կուտայ. կամ այդ հրամանագրոց կէտերը ուրի՞շ ձև կամ դոյն ունին. որով բռներն իրենց նշանակութիւնը կարենան փոխել: Գարձեալ գիւանալ կուզեմ թէ Չէ. թանկ մարդաստան գայմադամն ինչո՞ւ չիտուեցաւ. թէ ինչո՞ւ Մշտ արջիին առեւտրող շարագործը չիմտուեցաւ և չարածուեցաւ. թէ Գանդու աղափի, Գուզաջմանի Հիւսէյին պիլի, Գարդանու Յիթթազ պիլի և Չարանձափի հիմաւարց խնդիրներն ինչո՞ւ կան ու կը կենան. թէ ինչո՞ւ Չարանձափի Տէրաթի և Օլաճրի գիւզերուն մէջ մեր ազգայնոց պատիկ հրաման տուողները քիւրտերը կըլլան. թէ ինչ է պատճառն որ հայն տնգին՝ տուրք տայ տէրութեան, իսկ քիւրտը գինեալ տուրք չտայ ու կէզերէ գնոյն և տնկէ տուրք տանալ:

Հարստահարութեանց առաջին տեղեկագրին քննութեան պահանջն այս Ժողովին մէջ մնայ. Ժողովն ալ ընդունեց վիճարանութիւն բանալ. սկիզբէն ըսի թէ հիմա հարստահարութեանց տեսակները քննելու պէտք չունին. վրան զի ամենա ալ գիտենք, մեզի համար ամենին տեղի պէտքի բանն է գիտնալ թէ, ինչ արդիւնք ունեցած է Յ տարի առաջ մտաուցուած տեղեկագիրը և թէ ինչ դարման տարուած է ցարդ մեր հարստահարեալ ազգայնոց վիճակին: Պնտուել և հետազօտել կուզեմ թէ ինչպէս կըլլայ որ կուտակուի մը, միւթէտարը մը, մինչև իսկ գայմարամ մը կարող կըլլայ բարձի տակ դնել և անդործադրելի թողուլ Բ. Քրոնի հրամանագիրները: Ես կըրնամ օրինակներով ցուցնել թէ զմտադան կարեւոր սրտադաներու առթիւ Պատրիարքարանին գրուած թողիւրներու վրայ շատ անգամ ամենազու հրամանագիրները գրիւած են Բ. Քրոնին աւ կուստահարութիւնս, այնպիսի հրամանագիրներ՝ որք Պատրիարքարանի գիւանադպրները շատ անգամ զմայեցուցած են. բայց չգիտեմ, ինչ է պատճառն որ այդ դայած հրամանագիրներն արդիւնք մը չեն ունեցած. արդեօք այդ հրամանագրոց վերջին տողը ստալիններուն հակառակ իմաստ մը կուտայ. կամ այդ հրամանագրոց կէտերը ուրի՞շ ձև կամ դոյն ունին. որով բռներն իրենց նշանակութիւնը կարենան փոխել: Գարձեալ գիւանալ կուզեմ թէ Չէ. թանկ մարդաստան գայմադամն ինչո՞ւ չիտուեցաւ. թէ ինչո՞ւ Մշտ արջիին առեւտրող շարագործը չիմտուեցաւ և չարածուեցաւ. թէ Գանդու աղափի, Գուզաջմանի Հիւսէյին պիլի, Գարդանու Յիթթազ պիլի և Չարանձափի հիմաւարց խնդիրներն ինչո՞ւ կան ու կը կենան. թէ ինչո՞ւ Չարանձափի Տէրաթի և Օլաճրի գիւզերուն մէջ մեր ազգայնոց պատիկ հրաման տուողները քիւրտերը կըլլան. թէ ինչ է պատճառն որ հայն տնգին՝ տուրք տայ տէրութեան, իսկ քիւրտը գինեալ տուրք չտայ ու կէզերէ գնոյն և տնկէ տուրք տանալ:

Հարստահարութեանց առաջին տեղեկագրին քննութեան պահանջն այն այս Ժողովին մէջ խնդիր եղաւ թէ արդեօք գիւանադպրան տուրք տանք թէ ոչ գիւանադպրան. և այն առնն գին

որ տարւա խնդիրն աւ կախ մնայ. բայց միթէ տաններնիս և ընտանիքնիս պահպանելու համար՝ եթէ կուտակարութիւնը հրաման տայ, չե՞նք կըրնար գինեարիլ. ինչո՞ւ քիւրտ, ալշար, շէրքիզ և այլը գան համարձակ կըլտուեն, և կուտակուել Հայը չկրնայ անոնց գիւանադրել: Քանի որ քիւրտն գնոյն կուտանէ և չարածուիք, քանի որ Բ. Քրոնին հրամանագիր կերթոյ և չգործադրուիք, և չգործադրուիք որաչտօնեան սրատարանատու չբոնուիք ու չսրատուիք. մեր ազգայնոց վիճակն ի հարկէ օր աւուր տեղի կը վտարանայ:

Տէրութիւնը գուտապահան որաչտօնելոց զեղծմանց դէմն առնելու համար գուտապահան ժողովներ սահմանած է. բայց սրաչտօնեայք ոչ միայն իրենց քմահաճ վարչութեամբը այդ ժողովներուն վրայ մեծ ազդեցութիւն կը գործածեն, այլ և օրինաց բնութեամբն ալ այդ ժողովներն իրենց քմայք համեմատ կը դարձան. որով ժողովներն իրենց բան նշանակութիւնը կորուստ, միայն որաչտօնելոց սրատարանատուութիւնը թեթեւեղեալ համար գործիք մը կը նկատուին: Այլույթի թէ շրջի օրինաց համեմատ տեղացի գանադան ազգերին անդամակիցներ պիտի գանուին գուտապահարութեան ժողովոց մէջ, որն որ սա սկըքութեանը կը հաստատէ թէ տեղական կուտակարութեան մասնակցելու իրտուեք անին տեղացի մեն ազգեր. բայց այդ օրինաց գործադրութեան մէջ գուտապահան սրաչտօնեայք տեղի շահած են քան թէ ազգերը. շատ անգամ վիւրցիթներին կեամ տեղեկագիրներու մէջ հայ անգամն ալ ստորագրած բլլալը ցոյց կուտան մեզ. կը տեսնենք որ իրաւ ոնունը Գրիգոր հօրն անունն ալ Յովհաննէս է, հայ մ'է որ ստորագրած է հան. բայց ո՞վ գրել է այդ հայը նոյն ժողովին մէջ. տարակցս չունինք որ գանի ընտրուը նոյն գուտապահան սրաչտօնեայն է. բայց ըստ որում այդ Գրիգոր Յովհաննէսեանն իր ընտրութիւնն ուզուակի հայ ազգին տուած չէ, ոչ իր ազգին շահերը և ոչ տէրութեան շահերը. սրաչտօնեալ սրատարան է, այլ մի միայն գինին ընտրող սրաչտօնելին շահերը սրաչտօնեալ կը սրատարանի որ

միշտ զինքն ընտրէ նոյն սրաշտօնին : Հետեւաբար հոյ ազգն իրաւունք ունի զանի իւր ներկայացուցիչը շնորհակալ, քանի որ այդ ընտրութեանց մէջ ազգովին մասնակցելու իրաւունքը ի գործ չէ դրած :

Հարստահարութեանց բազմանալուն ինչ-ոչ սրաշտօնէից բնաճած վարչութիւնը և տեղական ժողովոց ժողովրդեան աննպաստ կողմովն, նոյնպէս և արդարութեան ասեաններուն կողմովն և ընթացքը մեծապէս հոգնեն . նախնական և վերջինիչ ասեաններուն մէկ մէկէ 4-5 տար ճանապարհ հեռաւորութիւն ունենալը շատ անգամ ազբառ ժողովուրդը յուսարեկ կընէ, կամոյց ախամայ կը սրտատարի ընդունիլ նախնական ասեաններուն վճիռը, որք այդ հեռաւորութենէն մեծ օգուտներ կը բաղին : Բայց ամենէն ուելի՛ Քրիստոնէից վիայութեան շրտուելը մեծ աղէտ մ'է քրիստոնեաց ժողովրդին, սրոյ արմատն է անհաւատարմութեան խնդիրը, սրմէ կողբերանան և այլ ամենայն չարիք :

Ըսի ի սկզբան թէ օգոստոսիա Սուլթանը բացարձակապէս յայտարարեց երկրին վիճակը . մեր ալ իրրե Յամանեան հաւատարիմ հարստակ համարձակապէս խնդրելու ենք ինչ որ հարկաւոր է երկրին վիճակը բարւորելու համար . հիմա է յաջող ժամանակը . Ազգային ժողովն անգործութեան պէտք չէ դատարարուենք : Այս ըսելով երբեք մտքէս չեմ անցուներ թէ Ազգային վարչութեան վրայ անխտահարստութեան բան մը ունինք . Ետհարող էջիւնտի թող չը կասկածի թէ մեր ըրածը Արչութեան գէմ անվըստահութիւն է . ո՛չ . մեր շնորհակալ ենք Արչութեան ըրած աշխատութիւններէն . վերջին մատուցուած տեղեկագիրն ալ դեռ չտեսանք ի սրաշտօնէ . թէ որ արդէն լրացուց մէջ հրատարակուածին պէս է, դիտողութիւն ունիմ, անոր մէջ կան կէտեր՝ որոնց վրայ իմ տեսութիւնս սլէ . այս ուրիշ խնդիր է, ասոր դէմ մարդ բան չկրնար ըսել :

Մեր խնդիրն է՝ ու պիտի ըլլայ հաւատարմութեան իրական և անմիջական գործադրութիւնը, և երկրին վարչութեան, դատարարութեան

և սրահարմութեան համար ազգային ընտրութեամբ մասնակցութեան իրաւունք :

Հարստակ ազգայ ժողովրդական խառն ընտրութիւններն ալ յաջող արդիւնք մը չեն ունեցած . մեր ասիկա գործով դիտենք . հասեալս Քաղաքապետական խորհրդոյ ընտրութեան մէջ գործը տեսած ենք . այս խորհուրդն Քերտայի բնակիչ խառն ազգայ ներկայացուցիչներէն կը բաղկանայ, զոր օրինակ 4 թիւրք, 2 երտուայի, 2 հոյ, 2 յոյն են . թիւերու որոշ քանակութիւն չկայ . բայց թիւրք, հոյ, յոյն և երտուայի անհրաժեշտ պիտի գանալին : Սոյն խորհուրդը ժողովրդեան քուէալը կընտրուի . անգամ մը հոյ, թիւրք, յոյն և երտուայի ընտրողներէն ոմանք միացան, սկիզբէն ի վեր նոյն խորհրդոյ անդամակցութիւնը վարող անձինքը չընտրելով, նոր մարդիկ ընտրելու : Քաղաքեան էջիւնտի վրայ է ըստծիս, վասն զինա ալ կը գանուէր սոյն միութեան մէջ, ինչպէս և ես . քուէարկութեան օրը Պատրմ փառայէն 5-6 հարիւր քուէ մէկէն եկան, իմամներու և միսթարներու առաջնորդութեամբ թիւրք ժողովրդէն հաւարեալ . և մեր 2-3 հարիւր քուէն խափանեցին, ու Պատրմ փառայի թիւրք ժողովրդեան ուղած անձինքը ընտրուեցան . թէև անոնց ցանկին մէջ ալ հոյ, յոյն, երտուայի կը գանուէին, բայց իրենց ուղած անձինքներն էին : Մի և նոյն արդիւնքը կրնայ ունենալ ամեն տեղ . երբ թիւրք, հոյ, յոյն ժողովարդներ խառն քուէարկութեան հրաւիրուին, ան ասեն որ ժողովուրդը թուով բաղմամբ ըլլայ, նոյն ժողովրդեան միակամ ընտրութիւնը կը յաղթէ, և միւսներունը կը կորնչի . և ան ասեն բնակիչ զանազան ազգայ ճշմարիտ ներկայացուցիչը չեն ըլլար ընտրելոյք, թէև անոնց մէջ զանազան ազգէ անձինք գտնուին :

Խօսքս ամփոփելով կեզրակացնեմ թէ, Ազգային ժողովն անուանէ յանձնաժողով մը՝ որ 5 տարի առաջ Բ. Պրան մատուցուած հարստահարական տեղեկագրէն ետև մինչև ցայսօր եղածները՝ Պատրիարքարանի արձանագրութիւններէն հաւարելով՝ նոր տեղեկագիր մը չի նէ, և առաջին տեղեկագրին հետ մէկ տեղ Բ.

Պրան մատուցուի : Թէ որ Ազգային ժողովը զիս Յանձնաժողովոյ անգամ ընտրէ, ևս կը խառնանամ 8 օրէն բերել տեղեկագիրը, գործակցութեամբ Պատրիարքարանի ընտիր զխանաղբարոց, որք զիշերներն ալ յանձն կ'աւանտն աշխատիլ այս գործին համար :

Ներառմիտ եզրի՝ թէ որ ընդմիջումներէն շփոթեալ, աղէկ չկրցայ բացատրել առաջարկութեանս հոգին . բաւական է կործեմ՝ եթէ ըսեմ որ 5 տարի յառաջ մատուցեալ տեղեկագիրն ազարդիւն մնացած կերելի, ինչպէս կը հաստատեն ցարդ մեր առած տեղեկութիւնները . և սրպէս զի սրաշտօնապէս հաստատուի թէ իրօք նոյն տեղեկագիրն ազարդիւն եղած է թէ ոչ . Պատրիարքարանի սրաշտօնական արձանագրութեանց զիմեւս հարկը կը տեսնեմ :

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ԷՅ . — Սրտարան Հայր, կը հաճիր խօսք տանուլ թէ ոչ արիչին խօսք տամ :

ՍՐԲԱԶԱՆ ՆԱԽԱԳԱՀ . — Պատ մը բացակայ գտնուելով՝ տեղեկութիւն չունեցայ եղած խօսքերուն, սրպէս զի գիտնամ թէ ինչ բանի սրատարանեւ հարկ է լին :

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ԷՅ . — Ետ ըս . Ձեր Սըրբաղիութեան բացակայութեան միջոցին եղած խօսքերը բացատրեմ . հարցումն ընող Քախամաճեան էջիւնտի՝ հարստահարութեանց բարձման համար ինչ նոր ազգու միջոցներ ձեռք առնուին իմանալու նպատակաւ վերջին օրերս Արչութեան կողմէ Մեծ եպարքոսին արուած նոր խնդրագիրը տեսնել ուղեց : Իսկ Փախաղեան էջիւնտի 5 տարի առաջ երեսփոխանական ժողովին ձեռք սրատարատուած և Բ. Պրան մատուցուած հարստահարական տեղեկագրին և անկէ ետև սրատահածներուն վրայօք Արչութեան գրած թագրիրներուն ինչ արդիւնք ունենալուն վրայ տեղեկութիւն ուղեց :

ՍՐԲԱԶԱՆ ՆԱԽԱԳԱՀ . — Հինգ տարի առաջ մեր նախորդին օրով Ազգային ժողովոյ կողմէն այնքան մանրակրկիտ խաղարկութեամբ շինուած տեղեկագիրն այնպէս բարձի թողի մընացած էր . սակեց 8 ամիս առաջ ևս փնտուել և նկատողութեան տանել տուի : Անկէ ետք սրատահած հարստահարութեանց եղելութիւններէն

րէն ալ ինչ որ կրցինք ճշդել և ճշգրտել, անոնց համար ալ պէտք եղած թագրիրները մատուցած ենք . և շնորհակալ եմ կառավարութեանէն, խիտաւ ընտիր և ազգու հրամանագիրներ տուաւ, այնպէս որ զարմոցանք արուած հրամանագիրներու միայ . սակայն չգիտեմ թէ անոնք դատաց մէջ կը գործադրուին թէ չէ . միայն թէ անցեալ օր Մեծ եպարքոսին հետ տեսութիւն ըրած ասեանիս, ևս բարձրածոցն ըսի թէ շնորհակալ ենք, դուք արդարութիւն կընէք և ազգու հրամանագիրներ կուտար, բայց հրամանագիրներն իրենց զրկուած տեղերը չեն գործադրուիր կոր : Ես սրտատուար եմ ամեն բան յայտնել ձեզ, վասն զի իմ քաղաքականութիւնս սրտող է . ևս ազգէն ծածուկ սրահելու բան մը չունիմ :

(Խօսքն տարաւորութիւն Ֆողովին վրայ)

ԽՕՃԱՍԱՐԵԱՆ Օ . ԷՅ . — Սրտարան Հոր քաղաքականութեան անկեղծութեանէն շնորհակալ ենք . կը խնդրեմ որ եթէ կարելի է Մեծ եպարքոսին մատուցուած վերջին խնդրագիրն ալ բարեհաճի ներկայացնել, որ կարողանք և սրաքուէարկութեանը վերահասու ըլլանք :

ԻԻԹԻԻՃԵԱՆ Յ . ԷՅ . — Կը կրինեմ :

ՍՐԲԱԶԱՆ ՆԱԽԱԳԱՀ . — Իմ քաղաքականութիւնս սրտող է ըսի . և արդէն բացատրած եմ զայն այս Ֆողովին մէջ քանի մը անգամ, մանաւանդ ներկայ բացման ասեանարանութեանս մէջ . բայց եմ ձեզ թէ մեր Օսմանեան տէրութեան անբաժանելի ժողովուրդն ենք, և իրրե ամենակարեւոր տարր Օսմանեան տէրութեան՝ մեր իրաւունքն է մասն ունենալ երկրին յառաջողութեանէն, մեր սրտարան է աշխատիլ անոր բարեկարգութեանը համար, և համարձակապէս յայտնել կառավարութեան մեր ցուց սրատահաները և անոնց դարմանը խնդրել . ասոնք ըսած եմ ձեզ և դուք ծախահարութիւններով ընդունած և զձամ էք մեր քաղաքականութեան սահմանը . կը հաւատուեմ որ այս քաղաքականութեան սահմանէն դուրս բան մը գործուի . Ես ոչ ևս և ոչ Արչութիւնը . կար-

ձեռնմանք վստահ չեն մեր վրայ : Թող հար-
գացաւի Մեծ եպարքոսին արուած վերջին խրնդ-
բազիրն ալ, որոց հայերէն թարգմանութիւնը
փոխանորդին քովն է :

ՔԱՅՆԵՐ. — Մեր վստահ ենք Սրբազան
Պատրիարքին և Վարչութեան վրայ :

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ԷՅ. — Կարծեմ թէ Պատ-
րիարքին և Վարչութեան դէմ անվստահութեան
խօսք մը ընող չեղաւ : Ս. Պատրիարք Հօր
քաղաքակրթութիւնը իւր բացման տակնարանու-
թեան մէջ յայտնեալ էր և Ժողովն անոր վրայ
դիտարկելն չունէր :

ՓԱՓԱՋԵԱՆ Ս. ԷՅ. — Ներկեցէք, ևս էի
որ Ժողովին ներկայ բացման օրը Սրբազան Հօր
խօսած ատենարանութեան վրայ դիտարկելն
ներկայացուցի, և առաջարկեցի ուղերձով մը
սրտատախանել, և բացատրել նոյն ատենարա-
նութեան իմաստը, որ Ժողով և Նստադահլի-
րենց բաները քաղաքակրթութեան և ընթաց-
քին վրայ համակալ և համամիտ ըլլան, սոյն
դիտարկելիս նախաբանութեան յղուեցաւ Ժո-
ղովին կողմէ, որն որ ցարդ չվերադարձաւ :
Սրբազան Հօր քաղաքակրթութեան վրայ դիտար-
կութիւն կրնանք ունենալ, որ փճարանութեամբ
աւելի կը յատկաւի և երկու կողմն ալ կը լու-
սաւորէ, բայց դիտարկելն երբէք անվստա-
հութիւն չի նշանակեր : Հետեւապէս Ժողովին
Նորին Սրբազանութեան վրայ վախատար վստա-
հութիւն ունենալուն ոչ որ կրնայ աստիճանի :

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ԷՅ. — Ես դարձեալ կըսեմ թէ
անվստահութեան ցոյց մը ընող երբէք չկայ մեր
մէջ, որ և իցէ խնդրոյ մը վրայ դիտարկելն
ընելն բնաւ անվստահութեան ցոյց մը չի կրնար
համարուիլ :

ԲԱՋՄԱԹԻՒ ՔԱՅՆԵՐ. — Աչ ոչ, կը վիտ-
յենք որ անվստահութեան խօսք մը ընող երբէք
չէ եղած :

Ատենապետ Էֆէնտի հրահրանաց վրայ
Պատրիարքական փոխանորդ Տէր Միլլերեան
Հայր ի լուր Ժողովին կողմաց Մեծ եպարքո-
սին արուած վերջին խնդրազրին հայերէն թարգ-
մանութիւնն, որ է :

« Օմանեան մեծազոր տէրութեան հարստակ
Հայոց ազգին մեծազոյն մտոր՝ Օգոստոսիտու
Կայսեր հովանւոյն ներքե Օմանեան երկրին
Սփոյ կողմերը կը բնակի. և հարկ չկոյ բա-
ցատրել որ առեարտի և հարգարժանութեամբ ըզ-
բաղելով՝ երկրին ու հայրենեաց մեծազոյն օգ-
տակար եղած է, և ցարդ հաւատարմութեան
չըջանակին շխտտրելով՝ որ և է հոգեբու և դրժ-
ուարութեանց տեղի առած չէ : Սակայն սա ևս
յայտնի է որ դաւառները խել մը անձեռնհաս
պաշտանեայր՝ օրինաց ճշդիւ գործադրութեան
չը հսկելնուն՝ մեր ազգին այս հաւատարմ և աշ-
խատասէր մտոր հարստահարուելէ և ներուելէ
զերծ մնացած չեն, ճնշեալ են, և անդորրու-
թիւն և անձնական ազատութիւն չեն վայելեր :

Մեր ազգայնոց Սփոյ շատ տեղերը կրած
հարստահարութեանց ի՞նչ անսակ բան ըլլողը և
ո՞ր տեղուանք ի գործ դրուիլը, հարստահար-
չոյց որոնք լինելը և ժողովրդեան անհրաժեշտ
պէտքերն ինչէ բողոքանող Պատրիարքարանէս
մինչև ցարդ սա Բ. Գուռն դանազան ատեն-
ներ մատուցուած Թողարկներով, ծրարկներով
պարզուած և բացատրուած են :

Ստոյգ է թէ ևս որ ասոնց բարձմանը համար
Բ. Գունն շատ ու շատ հրամանադրեր և եր-
բեմն ալ յատուկ բնիչներ դրուած են, սա-
կայն մեր ազգայինք անդորր կեանք ունեցած և
փախարուած արգիւնքը չէ տեսնուած, ինչպէս
կը հաստատեն վերջին մէկ բանի ասոնց մէջ հա-
կառակ բարեխնամ Առաւելարութեան կամոց՝
դաւառները տեղի գտած այն ցաւալի դէպքերը՝
դարս յայտնած եմք Թողարկներով :

Եւ ըստ որում փորձերը ցոյց տուած են
որ հարստահարութեանց բարձման և դանդա-
տանաց վերջ տալու համար մինչև ցարդ ՚ի գործ
դրուած միջոցները բաւական եղած չեն, կը
համարձակիմք այս մասին ինչ ինչ խնդիրներ
ներկայացնել Ձեր Բարձրութեանը :

Ա. — Հարցին խնդրոյն նկատմամբ Թագ-
րիւր մը խմբագրած և մատուցած էինք, որ
Տիֆանը Հիւսիսայնի սալաճանապարհը յատկապէս
կողմնաւոր յանձնաժողովին յանձնուած և օրի-
նաց ու արդարութեան համեմատ անոր պա-

րունտիութիւնն ընդունելով է, նոյնիմ գործադ-
րութիւնը :

Բ. — Վանորէից կողուածները մասշիւլէ և
աւարէ տալու ըլլան :

Գ. — Շահ Հիւսէյին օղլու Հիւսէյին և
Արիստ օղլու Սղիւ և Արտիւլ Ֆիթիմազ օղ-
յերն և Գանդալ Սղասի Ապտիւլ Բահման և
ասոնց նմանները, որոնց հարստահարութիւնն ու
սպառնալիկան արարքը քանիցս հաստատուած
են, և ժողովուրդը շարունակ և դաւանալիս կը
գանդատի ասոնց համար, ըստ օրինի սրտածել
և հեռացնել :

Դ. — Յանձնաժողով մը կազմէ Բ. Գուռն,
որուն մէջ գանուին նաև Պատրիարքարանէս
ցոյց արտելիք անձինք, և լիազօր իշխանու-
թեամբ Ասիա դիլէ, որ հարստահարութիւննե-
րը քննէ և բարձմանը դարման տանի :

Ե. — Բ. Գուռն Մէղաճիպ միւտիքիին
նախադասութեանը ասի մնացուն խոռն ժողով
մը հաստատուի. որ սրշտան ունենայ Պատ-
րիարքարանէս ներկայացեալ խնդրոց մասին
հարկ եղածը խորհիլ և գործադրութեանը հա-
մար բարձրագոյն հրաման տանալ :

Զ. — Այն հայը՝ որ տակաւին 21 տարին
լրացուցած չէ, ևրր կրօնախոխութեան դիմէ,
այնպիսեայն դաւանութիւնն ու խօսքը չը բռնաւի,
ինչպէս կը տրամադրէ անչափահասներու համար
գործադրութեան մէջ եղած օրէնքը :

Է. — Վերխանեաները վկայութիւն տա-
լու իրաւունքն չգրկել :

Մատարակոյս ըլլալով որ մեր սոյն ատա-
ջարկութիւնն ու խնդիրը այս ժամանակիս մէջ,
յորում Բարեխնամ Տէրութիւնը կը փախարի որ
սա հասարակ Օմանեան հարստակները անդորր
ու երջանիկ կեանք ունենան և կատարեալ ա-
զատութիւն վայելեն, մեր դաւառացի ազգայ-
նաց համար հարկ եղած կենաց, սրտուց և ըն-
չից աստիճանութիւնը փոխարուած աստիճանին
հասցնելու և գանգատանաց վտանգան տալու մե-
ծապէս պիտի նպաստեն, Հոյ ազգը սա Օս-
մանեան մեծազոր տէրութիւնն ունեցած փոյե-
մի և կատարեալ հաւատարմութիւնը աւելի ևս
ամրապնդելու փախարով կուզայ խնդրել Ձեր

Բարձրութեանն որ սա այս Ձեր շնորհքն ու դը-
թութիւնն ընծայել բարեհաճիք » :

ՍՐԲԱՋԱՆ ՆԱԽԱԳԱՋ. — Այս կը աւտարկ
վերջին չորեքշաբթի օրն եկեղեցական հարց հետ
ի միտին Մեծ եպարքոսին մատուցած խնդրա-
դիրս : Իսկ որովհետև ըսի թէ այս Ժողովն
բան մը ծածկել չեմ ուղեր, չմտնամ սա ալ
յայտնել թէ նախորդ Մեծ եպարքոսին հետ հա-
րստահարութեանց բարձման միջոցներուն վրայ
խօսած ատենս, Նորին Բարձրութիւնը մինչև
անգամ խոստացած էր որ Հայաստանի դաւա-
ռաց մէջ ստիկաններ կարգէ մեր Հայոց մէջէն,
և մինչև խոյ բանի մը դաւառներու միւթէսա-
րիկները և քաղաքներու գոյնազամները Հայոց
մէջէն գնել տալ խոստացաւ. բայց ինչպէս գի-
տէք՝ շատ չըջեց կոտաւարութեան փոխախու-
թիւն հասաւ և սակն բան առկա մնաց : Ներ-
կոյ Մեծ եպարքոսին հետ ալ մէկ բանի անգամ
կրցոյ խօսիլ այս սրտազանեալ վրայ. բայց
հետոյհետէ քաղաքական տագնապներ վրայ հա-
նելով ժամանակ չեն թողուցած մեր բանակ-
ցութիւններն որոշ վտխձանի մը հասցնելու :
Այնպիսի ժամանակի մը մէջ ենք որ Պատ-
րիարք մը սրտաւոր է անգուլ յարարերու-
թիւն շարունակել նախարարութեան հետ, զը-
րեթէ սակն որ սրտաւոր է ստալիլ խօսիլ
խօսակցիլ, և ստոր համար կը ստաջարիկեր կի-
թէ յարարերական արտաքոյ կարգի ծախք ընել
պէտք է : Ես սրղէն տկար եմ. չեմ կրնար ա-
մեն ժամանակ յարարերութիւններս շարունա-
կել. անկեղծարար կըսեմ թէ շատ անգամ
սպիտաութիւններ ունեցած եմ այս կէտին մէջ.
ուստի աւելի ազէկ կընէք՝ թէ որ իմ տեղս ա-
ռայգ և ժիր մէկը գնէք՝ որ կարող ըլլայ ամեն
օր պէտք եղած երթեկեկութիւնն ընելու նախա-
բարաց քով. ևս ոչ իմ կարողութեանս չափով
օգնական ըլլալ կը խոստանամ :

ՔԱՅՆԵՐ. — Աչ, ոչ, չենք ընդունիր
Սրբազանին հրամարականը :

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ԷՅ. — Կը տեսնէք Սրբազան
Հայր, որ հրամարականի խօսքը ինչ աղմուկ կը
յարուցանէ Ժողովին մէջ. Երևախիտանք քանի-

չքա անգամ յայտարարեցին թէ, Չեր Սրբապետ թեան անձնական տիրութիւնը գիտնալով հանդերձ համոզուած են թէ քաջասովջ և աւայդ Պատրիարք մը չի կրնար աւելի ծառայութիւն մատուցանել Ազգին, ուստի յանուն ժողովին կը խնդրեմ որ բարեհաճիր հրամարականի խօսքը չի կրկնել, և վարել Պատրիարքական բարձր ու փախուչ սրաշանք, որչափ որ կը ներքէն անձնական առողջութիւնը:

(Ընդհանուր հաւանութեան ցոյցեր):

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ԷՅ. — Խօսքը Տէր Ներսէս Հոյրաբերին է:

Տ. ՆԵՐՍԷՍ Ա. ԱՐԳ. — Պահ մ'առաջ և զամ վիճարանութեանց մէջ անվատահաճութեան բառ մը արդիւնցու, այնպէս կործակեցաւ թէ անվատահաճութեան ոգիէ յառաջ եկած են եղած խօսքերը. քա՛ն լիցի. խնդրոյն կարեւորութիւնը շատ բաներ խօսել կուտայ. բայց անվատահաճութիւն երբէք տեղի չունի, և կը համարձակիմ ըսել թէ անվատահաճութեան բան անգամ ոչ որ իւր բերանը կրածու. Ազգային ժողովը կատարեալ վատահաճութիւն ունի իւր Պատրիարքին և իւր Արքայութեան վրայ:

Մեր գիտենք հաւաստեալ թէ հարստահարութեան խնդիրը Արքայութեան գործոց մէջ ամենամեծ տեղը կը բռնէ միշտ, և կրնամ ըսել թէ այս մասին Արքայութեան բրած գործողութիւններն եթէ հաւարել և անխօսել ուղեներ, այդ հաւարածոյն ասուար հատար մը կը կողմէ: Այո, այսօր Պատրիարք տէր Հոր կարգացած գրոյն նման խիտ շատ Թագրիրներ գրուած ըլլալը գիտենք, Արքայութեան սարսքին է ամեն մէկ հարստահարութեան դէպք ժամանակին Թագրիրով Բ. Գրան ուշադրութեան յանձնել, Արքայութիւն երբէք իւր այս սարստարութիւնը զանց ըրած չէ, սխալ եղած աւտեն Թագրիր գրած և Սրբազան Պատրիարքն ալ իւր բերանացի յայտարարութիւններով այդ Թագրիրներուն աւժ տուած է. Արքայութիւնն ուրիշ ի՞նչ կրնայ ընել, բայց եթէ իւր գրած Թագրիրներուն արդիւնքին սրտակ: Եւ եթէ

գործողութեան արդիւնքը չտեսնուիր, եթէ հարստահարութիւն երեւան ելած է ու չարածուիր, Արքայութիւնն ի՞նչ ընէ. չեմ կրնար ըսել թէ բուն խի կառավարութիւնը յանցար մը երեւան ելած ատեն չուղեր սրտակել. բայց սա զիտեմ որ վնասուողը միշտ Հայն է: և եթէ Հայոց ազգը հաւատարիմ ճանչցուած է Տէրութեան առջև, ո՛ր է իւր հաւատարմութեան վարձքը. ինչո՞ւ իւր օրինաւոր գանձաւանդը չեն ըսիր: Հայոց ազգն իւր հաւատարիմ հարստարմութիւնը կատարած է և կը կատարէ միշտ, բայց փոխարինութիւն մը չէ գտած. մեր ազգն այսչափ հարստահարութիւն կրելով հանդերձ իւր կրօնքն ու գոյութիւնը սրահարանած է. և կործեմ ժամանակն է որ հարստահարութեան խնդիրն այս Ժողովին ուշադրութեանն աւարկայ ըլլայ: Ուստի կուգամ համաձայնելու Պատրիարքան Էֆէնտիին, որ առաջարկեց թէ Գանձաժողով մը գրուի, և անոր յանձնուի սխալ եղած քննութիւններն ընել և տեղեկագիր մը բերել Ժողովին:

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ԷՅ. — Խօսքը Քափամանեան Էֆէնտիին է:

ՔԱՓԱՄԱՆԵԱՆ Մ. ԷՅ. — Հարստահարութեան խնդրոյն վրայ չզգածուող կործեմ ոչ որ չկայ. մանաւանդ ես աւելի. վասն զի եթէ հոս ըսելով միայն զգամուտներ կան, ևս դաւաւայ մէջ գտնուած ատենս տկանատես եղածեմ և ժամանակին օրագրայ ալ գրած եմ: Սրգարե ցաւ է տեսնել թէ Հայը՝ երբ ոչխարի սկս հաւ ժողովուրդ մ'է, իւր տարրը կը վճարէ և սխալ եղած ծառայութիւնները տէրութեան մատուցանել: Եւ շնորհ, փոխանակ անգորութիւն փոխելու՝ հարստահարութեանց ներքե կը ճնշուի: Ես հարցում մ'ըրած կի թէ հարստահարութեանց բարձման համար նոր և ազգու միջոցներ ձեռք առնուած են մի. այս հարցումս ամեն բան կը սրբունակէր իւր մէջ. նոյն խի Սրբազան Հոր առած բացատրութիւնը կապուցուցանէր թէ հարստահարութիւնը գողրած չեն և անոր բարձման մասին գորուար գորուան մ'ի գործ գրուած չէ: Այսօր կուտեմ մեզ Նորին Սրբազանութիւնը թէ նոր միջոցներ

ձեռք առնուած են Մեծ Կարբրութիւն մատուցուած այն խնդրագրով՝ որ հիմա կարգացուեցաւ Նորին Սրբազանութիւնը, յայտնեց նաև թէ այդ վերջին խնդրագրին վրայ մէկ քանի օրէն ետե վերջնական սրատարման ընդունելու խառտում ստացեր է Մեծ Կարբրութիւն:

Պատրիարքան Էֆէնտի յանձնաժողով մը կառաջարկէ. սա առաջարկութեան ևս ալ կը ձայնակցիմ բայց սոյնմանաւ մը. այն է սոյսսել Մեծ Կարբրութիւն տրուելիք սրատարմանին. որ եթէ գոհացուցիչ չըլլայ, այն ատեն յանձնաժողովը կազմենք և տեղեկագիր մը սրատարմութեան տանք չէ թէ Մեծ Կարբրութիւն՝ այլ ուղղակի վեհախառ Սուլթանին մատուցանելու համար:

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ԷՅ. — Խօսքը Խօժասարեան Էֆէնտիին է:

ԽՕՃԱՍԱՐԵԱՆ Օ. ԷՅ. — Շնորհակալ ենք Սրբազան Պատրիարքէն և Քաղաքական ժողովին, որ ներկայ փախուչ ժամանակին մէջ թոյլտուութիւն ըրին մեզ Հայաստանի հարստահարութեանց վրայօր վիճարանութիւն բանալ այս Ժողովին մէջ. հարկաւ անոնք՝ որ այս թոյլտուութիւնն ըրին, վատահաճութիւն ունին և գիտեն թէ Հայ ազգը հաւատարիմ է իւր հարստահարութեան սարտուց: Խնդիրն՝ որաւ վրայ կը վիճարանինք, ծանրակշիռ է. այնպէս որ ամանք վիճարանութեան միջոցին մինչև խի կառավարութեան թոյլ վարմանց դէմ գանձատելու ելան թէ հաւատարութիւն ու սրդարութիւն ի գործ չդնէր: Ենթադրենք թէ այս գանձատներն իրաւացի ալ ըլլան արտարին տեսքով, բայց ի ներքուստ չափելով իրաւացի չենք գըտներ. հիմա կրնանք բացարձակօրէն բերաննիս բանալ և ըսել թէ՛ այն կառավարութիւնն՝ որ մէ կը գանձատիւնք թէ արգարութիւն ի գործ չդնէր, նոյն խի արդարութեան գործողութեանը համար կայսր մը գահէն վար տաւ, և նոր կառավարութիւնն իւր առաջին խարրի Հիմացուեին մէջ իտարկի ֆէյֆիէ անունով նախորդ կառավարութիւնը դատարարուեց: Ուրեմն սխալ չէ գանձատիւնք թէ կառավարութիւնն արդարութիւն չգործադրէր. մեր գանձատելու ենք թէ կառավարելու գիտութիւնը չունինք, ոչ

միայն մեր, այլ ամեն այն ազգերն ալ, որ բարոյական գիտութիւն չունին. վասն զի հրամանները չեն որ կկառավարեն, այլ բարոյականն է որ կկառավարէ. ամենէն բարձր հրամանն՝ որ վեհ է. Սուլթանէն կուգայ, զատուիլի մը գործողութիւն սխալ տաս. այդ զատուիլն՝ որ կարգաւ գրել չգիտէր և բարոյական գիտութիւնէն զուրկ է, դուն անոր հազար անգամ սրատարիք որ մարդ մը բռնես նէ ձե՛ծելով մի տանիր, դարձեալ մտիկ չընէր. հոս Պատրիարքի անկիւնըն ալ շատ անգամ կտեսնենք այսօրինա զատուիլներ, բայց կրնանք ըսել թէ Պատրիարքի հաւանութեանը կընեն: Ասոնք են որ Հայաստանի դաւառներն ալ սխալի հսկեն. ուր որ երթաս այս տեսակ բարոյական չունեցող զատուիլներ լեցուն են. ըսել է որ մինչև որ ժողովրդեան ակախութիւնը չկրթուի, և բարոյականնին չչտկուի, ասոնց հարստահարութեանց ազատելիք չունինք: Ուստի՛ ըստիմ կործեալ մեր Արքայութիւնը սրատար աշխատութիւն կընէ այդ Թագրիրները գրելով, որոնք ուրիշ օգուտ մը չունին. բայց միայն պատմութիւնը կըլցնեն: Եթէ հարցնէք թէ սասոր հնարքն ի՞նչ է, ևս ալ զայն սխալ ըսեմ, և զժուարին բան մը չէ առաջարկելիքս. բայց Հայոց համար նոր ըլլալուն կրնայ տարօրինակ թուիլ: Պիտէք անշուշտ՝ որ տաճկաստան եթէ մէկ թշնամի ունի, շատ մ'ալ բարեկամներ ունի. բարեկամ կառավարութիւններն ի՞նչ կընեն տաճկաստանը փրկելու և բարեկարգելու համար, միթէ կարելի բա՞ն է որ անոնցմէ աւելի խելք և գիտութիւն ունեցած ըլլանք և ելնենք տէրութեան ըսել թէ մեզի համար սա կամ նա ըրէ: Ուստի առանց իմ առաջարկութեանս ընդարձակութիւն տարու՝ սարդ կերպով կըսեմ, թէ որ նեկայ քաղաքականութիւնը յաջողի և բարենորոգումները ապտարմեալ դաւաւայ համար միայն ըլլան, հինգ տարի չսխալի անցնի և սխալի ըսենք այսօրուան համար թէ ի՞նչ բազմունիք եղեր որ Ընդհանուր ժողովոյ մէջ վիճարանութիւն կընէինք հարստահարութեանց խնդրոյն վրայ. և սխալի տեսնենք թէ ՚՛ տարի ևս բըն այսօրուընէ աւելի զէջ վիճակ մը սխալի ունենանք:

Պէտք է պարզապէս խնդրել թէ քանի որ Տաճկաստանի եւրոպական մասին բնակչաց վիճակն այսօր նկատողութեան տանուած է, տաճկաստանի ստիտական մասին բնակիչ Հայ ազգին վիճակն ալ պէտք է որ նկատողութեան տանուի. այս է սուսիկ մեր ընկերքը :

ՄԻՔԱԶԱՆ ՆԱԽԱԳԱՀ. — Այս, ինչպէս որ միշտ քարտուած եմ, դարձեալ կը կրկնեմ որ թէպէտ չորս հինգ տարիէ 'ի վեր մեր գաւառացի ազգայնաց կրած հարստահարութեանը հըրատարակուած են, սակայն մեր ցաւերուն դարմանը և փրկութիւնը Օսմանեան տէրութեան կատարելիք ընդհանուր բարեկարգութիւններէն միայն պէտք է սպասենք :

Այս միջոցին Ատենապետ Էֆէնտին քաւարդ մը դադար տալ ուզեց, սակայն Փափաղեան և Քրիստոստուր Էֆէնտիններու առաջարկով թեան համեմատ խորովը որոշեց աւանց դադարի շարունակել նկատել :

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ԷՖ. — Խօսքը Տէր Մատթէոս սրբազանին է :

Տ. ՄԱՏԹԷՈՍ ԵՊԻՍԿ. — Երեւոթիտան տեարք. ասկէ առաջ 1871 ին Ազգային ժողովոյս սրշմամբ, գաւառական հարստահարութեանց յանձնաժողովոյ՝ խորհուրդս մատուցած տեղեկագիրն անշուշտ աչքէ անցուցած էր, յորում Հայաստանի մէջ գործուած հարստահարութիւնք մի առ մի նշանակուած են, և այժմ նորէն գտնանք թուելու պէտք չկայ. խնդիրն աւանց դարմանին վրայ է : Եթէ երբէք պակաս մը կայ նայն տեղեկագիրն մէջ, այն է որ 20 տարիէ 'ի վեր գրուած թագրիներու իրողութիւնները չեն ներկայացուած Բ. Գրան : Մեր սրշածոնակիցներէն Փափաղեան Էֆէնտի առաջարկեց այժմ այդ բանն ընել : ՏՅ ի խօսքը Հիւսնայունք քրիստոնէից վիճակը բարւորելու եւ բոշխաւորութիւն մ'էր. սակայն նորա տրամադրութիւններն ալ մանուաւոր գաւառաց մէջ անգործադրելի մնացին, որով նայն թուականէն առաջ ինչ որ էր մեր վիճակը նայն է գրեթէ և արդ ուստի այսօր Հայաստանի անգործութեան

համար ինչ դարման պէտք է այն մտածենք . . .

ԹՈՒՍԻՆԵԱՆ ԷՖ. — (Ընդմիջելով) Գարմանին վրայ կը խօսիր. բայց միթէ դարմանն անցած է օրակարգը. և եթէ անցած է, ամենա ալ սերտենք և խօսինք :

ՓԱՓԱՂԵԱՆ Ս. ԷՖ. — Ոչ միայն օրակարգն անցրինքով երկու շարաթ ետ թողունք, այլ և նախարկնութեան ալ կրնանք յղել, որով ամիսներով թերեւ տարիներով ետ կը մնայ հարստահարութեանց խնդիրը. աւելի աղէկ չըլլար :

(Շուկիք)

Ատենապետ Էֆէնտին 'ի լրտութիւն հրտարելով ընդմիջողները, խօսք տուաւ Ատենապետան Սրբազանին՝ որ իւր խօսից թելը նորէն ձեռք առաւ :

Տ. ՄԱՏԹԷՈՍ ԵՊԻՍԿ. — Ես կատարելեմ որ Փափաղեան Էֆէնտի առաջարկած յանձնաժողովն դրուի, որ ոչ միայն ամեն եղելութիւնները պատմական կերպով անխօփէ, նախարգ տեղեկագրոյն պէս. այլ նայն 71 թուականէն մինչև ցարդ Յ տարուան մէջ սրատահած հարստահարութեանց իրողութիւնները մի առ մի թուելին զատ, նաև քննական եղանակու յառաջ բերէ այն ամեն պատճառներն՝ որոնք անգործադրելի ըրած են Բ. Գրան հրամանները. ցուցնէ թէ ո՞ր վրայն կամ ո՞ր միւթատարիքն է որ հարստահարութեանց բարձման համար իրեն զրկուած Բ. Գրան հրամանները չէ գործադրած. դարձեալ խթիրամի եղանակու քննութիւնք ինչ արդիւնք ունեցած են. թէպէտեւ զարմանալի բան մը չէ այս օրինակ հրամանագրերու չգործադրուիլը, վասն զի այն պաշտօնէին կողմուտի խթիրամի հրամանագրեր, որուն տեսչութեան ներքև կատարուած են հրամանագրոյն առարկայ եղած հարստահարութիւնք, 'ի հարկէ այդ պաշտօնեայն պիտի ըսէ թէ պատուած եղելութիւնք բնաւ գոյութիւն չունին և կամ չափազանցութիւն են. հետևապէս Բ. Գրան ալ Սրբազան Պատրիարքին զայդ պիտի ըսէ. յոր-

մէ յայտնի կերելի թէ ասանկ սրտագաներու մէջ Բ. Գրան խթիրամի հրամանագիրն արգիւնք մը չունենար :

Կեղարկայնեմ խօսքս առաջարկելով որ՝ առաջարկեալ յանձնաժողովը ընդ վրայ ի կողմուտի, և վերջին հինգ տարուան մէջ 'ի Հայաստան գործուած հարստահարութեանց իրողութիւնները՝ հանդերձ անանց համար Բ. Գրան հրամանագրաց չարժադրուելու քննութեանք ներկայացնէ խորհուրդս, սրպէս զի մատուցուի առ կոյսերարան կատարութիւնն :

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ԷՖ. — Խօսքը Ետեղեան էֆէնտինն է :

ԵԱՂՃԵԱՆ Օ. ԷՖ. — Փամանակու Պօղոս Պատրիարք քանի մը վարդապետներով Առլի վաչային գնաց այս հարստահարութեանց խնդրոյն համար. երբ Առլի վաչան խափու կը գըրեմ բաւ, Պօղոս Պատրիարք սրատախանեց թէ յիրաւի կը գրեն, բայց Իստիստարէն անգիրն չանցնիր : Ըսել կուզեմ թէ գործադրել տալու եղանակը պէտք է գտնէ Բ. Գրան :

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ԷՖ. — Խօսքը Փափաղեան Ստեփան Էֆէնտինն է :

ՓԱՓԱՂԵԱՆ Ս. ԷՖ. — Ատենապետից վերայ յուսահատութիւն մը կը նկատեմ. ըստ սրբում մեր կը խնդրենք, կատարութիւնն ալ կը խստանայ, բայց բան մը չգործադրուիր. վերապիս խնդրելու մասին յուսահատութիւն կիմանան : Երբ այս Ընդհանուր ժողովին կողմէ կարգեալ առաջին յանձնաժողովը հարստահարութեանց խնդիրն ընդհանրապէս իւր աշարքութեանն առարկայ ըրաւ, նկատեց թէ Ազգի հարստահարութեանց դարմանին համար ինչ կըրնայ ընել, քանի որ իշխանութեան տէրը ինք չէ և կատարութեանն պիտի խնդրէ անանց դարմանը. այս մասին շատ մը մտածելէ ետե յանձնաժողովին անդամները մէկ կէտի մը վրայ միացան. այս է. մեր խնդրելու ենք իշխանութեանն, եթէ այս տարի չկատարեց, գալ տարի վերապիս խնդրելու ենք, և շարունակարար ամեն տարի խնդրելու ետե պիտի ըլլանք. մեր քաղաքականութիւնն այս պէտք է ըլլայ :

ԹՈՒՍԻՆԵԱՆ ԷՖ. — Խնդրեցիք և տայի ձեզ :

ՓԱՓԱՂԵԱՆ Ս. ԷՖ. — Տարակոյս չկայ, երբ բան մը իրաւունքի մը վրայ կը խնդրուի, հարկու օր մը անշուշտ կը տրուի : Բայց խնդրելու համար Ազգը երկու եղանակ ունի. մէկը մը Արշալուսեան ձեռք, և երկրորդ Ազգային ժողովու ձեռք. վարչութիւնը հրատարակուցին Իստանբուլ չունի, բարբաղը հոն կերթայ, վարչութիւնն ալ կ'ստուգէ և թագրիքը կը գրէ. և բարբաղին կրակ՝ գրեցինք և ուղածէ՞ք աւելին գրեցինք և կը ձամբէ բողբոջը :

Իսկ Ազգային ժողովը նկատելն հրատարակային են. ինչ որ մեր հոս կը խօսինք և կը խնդրենք, աշխարհի ներկայութեան կը խօսինք և կը խնդրենք. վասն զի իբրև սահմանադրական ժողով արտօնութիւն տուած ենք ունիլը. գիւններու հոս գալ և մախի ընել, մանուաւոր մեր առեւտրութիւնները կը հրատարակուին և ամենաւն ձեռք կանցնին. նաև կը թօրգմանուին և տէրութեան ձեռքն ալ կանցնին :

ԹՈՒՍԻՆԵԱՆ ԷՖ. — Չթարգմանուած ալ կիմանայ տէրութիւնը :

ՓԱՓԱՂԵԱՆ Ս. ԷՖ. — Ալ աւելի աղէկ ո՞չ սպասէն մեր ժողովին ալ մեր ցաւերը կատարութեան ներկայացնելու միջոցները խորհելու համար է : Մինչև ցարդ Օսմանեան դրօշին տակ ապրեցանք, և մեր կրօնքը, ընդուն և աղաթիւնը մեր պատուական հարց և նախադրեց չնորհիւ պահպանեցինք. այդ դրօշը տիկնոց պիտի բռնենք և անկէ չպիտի բաժնուինք. ու պիտի բռնենք և անկէ չպիտի բաժնուինք. մեր խնդրելը կոյսերական կատարութեանն մեր խնդրելը կարմանը, մեր կենաց, սրաւոյ և ընցաւոյ դարմանը, մեր կենաց, սրաւոյ և ընցաւոյ չից տրտատութիւնը : Ուստի Յ տարի առաջ չից տրտատութիւնը : Աւստի Յ տարի առաջ անգործադրելի մնացին, որով նայն թուականէն առաջ ինչ որ էր մեր վիճակը նայն է գրեթէ և արդ ուստի այսօր Հայաստանի անգործութեան

Սրբազան Պատրիարքին մատուցած վերջին տեղեկագիրն՝ որ հիմա կարդացուեցաւ, ընկնիք ըսի առաջին անգամ խօսելու տանա թէ անոր վրայ զիտողութիւններ ունիմ, որուն մէկը կը ներկայացնեմ : Սրբազան Հայրն եթէ աշարքու-

թիւն ըրած է, կրնայ յիշել թէ մեր գաւառացի ազգայնոց ցաւերն երբ բազմացած են, և տրտուենքները ու բողբոները մեծ արձագանք գտած. անոնց դարմանին համար Բ. Գուռը անմիջապէս յանձնաժողովներ անուանած է աստ, և կամ քննիչներ զրկած է ի գաւառս: Այս քննչութեան արդիւնքը որոշակի յայտնի չէ. բայց բողբոներն ու տրտուենքները զազրած չըլլան կրնայ հետեւիլ թէ ասոնք գոհացուցիչ արդիւնք մ'ունեցած չեն, և աւելի ժամաւաճառութեան ծառայած են:

Երբ ասիէ առաջ Բ. Գուռը հարստահարութեանց յանձնաժողով մը զրաւ, անիկա ժամանակին սրահանջումն էր. բայց անիչ ետեւ տէրութեան վիճակը փոխուեցաւ և իրերն ուրիշ կերպարանք առին. ինչպէս նաև նոյն յանձնաժողովն իր նիստերը զազրեցուց. հիմա նորին յանձնաժողով ուղեւն ուրիշ բան չէ, բայց եթէ ժամանակ կորուսանել: Այդ տեսակ յանձնաժողովներ Պատրիարքարանի ընտրութեամբն ալ զրկուած են երբեմն դուրսերը, բայց դարձեալ արդիւնք մ'ունեցած չեն. ահա Աղտրէկեան Սարգիս էֆէնտին հոս է. երբեմն ազգին կողմէ Զէյթուն գնաց, ամառականներն ալ ազգին սրնտուկէն ստացաւ, բայց չկրցաւ ազգին տեղեկագիր մը տալ և իւր կատարած պաշտօնին արդիւնքն իմացնել Ազգին. այս կէտին վրայ մի պզդէք, վասն զի օգուտ մը չկայ: Բայց իմ ըսած յանձնաժողովս զրէք. կուզէք նէ զիս ալ անդամ ընտրեցէք. մեր կը բերենք տեղեկագիրը և 8 օր չանցած կը բերենք: Երբ հաւասարութիւնը իրապէս և անմիջապէս գործադրուի, երբ երկրին վարչութեան, դատաւորութեան և սրահանութեան մեր ազգային ազատ ընտրութեան իրաւաւոր մասնակցինք, յայնժամ իրապէս կը դարմանուի մեր ազգայնոց վիճակը նոյն լակ Օսմանեան դրօշին տակ: Ահա առաջարկութիւնս գրով կը ներկայացնեմ. ամիսներու հարկ չկայ, 8 օր բաւական է տեղեկագիրը պատրաստելու:

Ստեանարան էֆէնտին խօսքը վերջացնելէ ետե իւր առաջարկութիւնը զրաւոր յանձնեց Գիւանին. որ է

«Կառաջարկեմ որ Ազգային ժողովն անուանէ յանձնաժողով մը. որոյ պաշտօնն ըլլայ տեղեկագիրել այն հարստահարութեանց իրողութիւնները, որք Ազգային ժողովոյ առ Բ. Գուռն մատուցած առաջին տեղեկագրին թուականէն յետոյ՝ Պատրիարքարանի թագրիներովը ծառայուած են Բ. Գրան. յանձնաժողովն 8 օրէն իր տեղեկագիրը պատրաստէ և ժողովիս ներկայացնէ. և ժողովս յետ քննութեան ընդունելով մատուցանէ զայն Բ. Գրան, Ա. տեղեկագիրն ալ ի միասին տալով, և խնդրելով Կոյսերական կառավարութեանէն թէ նոյն տեղեկագրոց պարունակութեանց նկատողութեան ասնքելիլ և թէ հաւասարութիւնն իրապէս և անմիջապէս գործադրուելով՝ երկրին վարչութեան, դատաւորութեան և սրահանութեան՝ ազգային ընտրութեամբ մասնակցութեան իրաւունք տըրտալը »:

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ԷՖ. — Խօսքը Ղազարտեան Բրիտանոստոր էֆէնտին է:

ՂԱԶԱՐՈՍԵԱՆ Ք. ԷՖ. — Ինչ առաջ խօսող երեսխոխաններ խօսեցան հարստահարութեանց խնդրոյն վրայ և զանազան դարմաններ առաջարկեցին, զորոնք ես ալ կընդունիմ. և անոնց վրայ կը յաւելցնեմ նաև թէ մեր գաւառական սահմանադրական ժողովները պէտք է տեղական կառավարութեանէն ալ ի պաշտօնէ ճանչցուին, և անոնց մատուցած խնդիրները նկատողութեան առնուին. ան ատեն ցաւոց դարման աւելի շուտ կըլլայ: Ըստ մեր սահմանադրութեան Սրբազան Հայրը և ազգին ժողովները երբ յանցաւոր դատեն մէկը, կրնան խնդրել պատժել զանի. նոյնպէս պէտք է պատժեն նաև վալիները զվիթէտարըֆները, եթէ ասոնք յանցաւոր դատուին, մի թէ սարըֆը զգոյմագամս, Բ. Գուռն զվալիս, երբ Տէրութեան հրամանները և երկրին օրէնքները ի գործ չդնեն վալիք. մեր Վեհապետն ալ կուզէ որ օրէնքը գործադրուի և հաւասարութիւնը իրականանայ. և ընչից ու կենաց ապահովութիւնը տիրէ: Բայց քանի որ միաթիթ էֆէնտին զիս դատէ, մի միայն կրօնքին ուժովը, մեր խօսքերն օչինչ եղած

կըլլան: Անոր համար պէտք է ամէն բանէն առաջ խնդրենք որ հաւասարութիւնը գործադրուի. և զայն չգործադրողները ու օրինաց զանցառուները սրտաժուին:

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ԷՖ. — Խօսքը Տէր Ամբրոսիոս հայր սարրին է:

Տ. ԱՄԲՐՈՍԻՈՍ ՎԱՐԳ. — Հարստահարութեանց դարմանի տեսակներուն մանրամասնութեան վրայ խօսքեր եղան. ես ալ համաձայն եմ, և անոնց վրայ յաւելցնելիք կէտ մ'ունիմ. կարծիքս փորձառութեան վրայ հիմնուած եմ, և կըսեմ որ մեր ձեռք առած միջոցներն արդիւնաւորելու մասին մեծ յոյս ունիմ:

Ասիէ առաջ չեմ յիշեր ո՞ր նախարարին օրովն էր, Հայոց ազգին դարաւոր նախարարը եալ մէկ պատճառութիւնը բառնալ ուզուեցաւ, և հրաման եկաւ Բ. Գուռնէն որ Պատրիարքարանը քաղաքական խնդիրներուն համար Թաղրի չգրէ, այսինքն հարստահարութեանց վրայ բան չգրէ. այդ թագրի գրելու տրտօնութիւնը մեր ձեռքէն առնուլ ուզուելուն համար բաւական յուզուեցանք, և զայն սրահանելու համար պէտք եղած ջանքը չխնայեցինք և յաջողեցանք:

Անիչ ետք Բերայի գերեզմանատունն ուզեցին մեր ձեռքէն առնուլ. մեք առանց վճատելու Պատրիարք և Վարչութիւն, ամենս ալ ազգաիրական ոգւով վառեալ դէմ կեցանք, և խնդրելու ներկայացուցինք մինչև այն տեղ ուր կրնար բաւիլ զրիկելոյն ձայնը. այսինքն՝ արքունի պալատը. ուրիչ անմիջապէս հրաման եկաւ որ ազգին ստացուածքն առ ինքն դառնայ, և այն գերեզմանատան վրայ կնիք մ'ալ զարնուեցաւ, իրրե հաստատ ապացոյց Հայոց ազգին սեպհականութիւն մնալու: Ասոնք մէկ մէկ նըշանակ են՝ որ երբ մեր խնդիրները փութոյ սնդուութեամբ կառավարութեան հաղորդենք, կառավարութիւնը չընդունելիք չընէր: Հարստահարութեանց խնդիրն ալ նկատողութեան առնելու համար Գուռը հաւանեցաւ, ինչպէս Սըրբազան Պատրիարք հայրն աւետեց, յատուկ Յանձնաժողով մը կարգել, բայց քաղաքական փոխօրհանութեանց պատճառաւ յանձնաժողովոյ պաշտօնն ես մնաց, թերևս անգործութեան

դատաւարաւուած է. չենք դիտեր արդի նախարարութիւնն ի՞նչ կարծիքի մէջ է. բայց մեր վճատելու չենք, ամեն բանէ աւելի հարստահարութեանց խնդրոյն վրայ զգածուելով զխնդրուներ վերջապէս ուր որ հարկ է. ինչպէս որ այս ընդհանուր ժողովը տէրութեան սերտութեան ժամերուն մէջ իւր ուրախակցութիւնն ուղերձով յայտնելու չվարանեցաւ, նոյնպէս մեր ցաւոց ժամերուն մէջ ցաւերնիս ալ անարատուակ յայտնելու ենք. մանաւանդ երբ ոյնպիսի վեհապետ մ'ունինք, որ մեր ըսել չկրցածը ինք բացարձակապէս ըսու, խտարի թէյթիլն: Ասանկ վեհապետի մը օրով ամեն բարեկարգութիւն յուսալի է, և մենք զայն խնդրելէ ետ կընալու չենք:

ՁԱՅՆԵՐ. — Քուէ, քուէ:

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ԷՖ. — Խօսքը Գալիամաճեան էֆէնտին է:

ԳԱՓԱՄԱՃԵԱՆ Մ. ԷՖ. — Հարստահարութեանց տեսակներուն վրայ խօսիլ աւելորդ է, վասն զի այդ մասին ընդդիմախօս ալ չունինք և ամենուն քաղաքարը միևնոյն է: Միտն թէ Սրբազան պատրիարքն ըստ որում աւետեց մեզի որ Մեծ Եպարքոսը վերջնական սրտախօսան տալ խօստացած է, առաջարկեցի որ այս վերջնական սրտախօսանին սրտաներ, եթէ գոհացուցիչ չըլլայ այդ սրտախօսանն, լայն ատեն կատարեալ տեղեկագրով մը մեր ցաւերը կըրնանք ուղղակի մեր վեհապետին յայտնել, վասն զի ուրիշ զիմեաւ տեղ մը չունինք, այլ միայն մեր վեհապետին կրնանք դիմել: Ահա այս կէտը քուէի դրուել կառաջարկեմ:

ՓԱՓԱԶԵԱՆ Ս. ԷՖ. — Իմ առաջարկութիւնս այդ չէ, որ պէտք չէ անցունենք. 6—7 հոգիէ բաղկացեալ յանձնաժողով մը դնել կառաջարկեմ, որ վերջին 4—5 տարուան հարջստահարութեանց քաղաւածոյ տեղեկագիրը պատրաստէ և ժողովիս բերէ:

ԳԱՓԱՄԱՃԵԱՆ Մ. ԷՖ. — Բան մը չենք կորսնցնել թէ սր մինչև յառաջիկայ նիստ ըստ սրտաներ:

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ԷՖ. — Վիճարանութիւնն իւր վախճանին գրեթէ հասած է, քուէ արկութեան

սխալի ձեռնարկներ, և քուէի զրուելիք առաջարկութիւններն ալ շատ տեսակ չեն. վիճարանութեան փակման մասին Ժողովին կամքն ստանալէ ետեւ, կարգը կուգայ առաջարկութեանց քուէարկութեանը. բայց նախ պարտաւորութիւն մ'ունիմ կատարել. զիտէք որ ծանր խնդիր մ'էր որ սցօր յուզուեցաւ. Սրբազան Հայրն իւր կողմէ քանի մը բացատրութիւններ տուաւ. առաջարկութիւն մ'ալ կայ յանձնաժողով մը զրուելու համար. միթէ Վարչութիւնն ալ սկօար չէ որ լսենք թէ զխտուութիւն մը ունի՞ այս մասին: Այստի քուէարկութեան ձեռնարկելէ առաջ կը հրահրեմ Վարչութեան անդամները որ եթէ զխտուութիւն մը սենին Ժողովին հարգողեն:

ԱՊՐՈ Ս. ԷՖ. — (Ստենագրեալ Քաղաքական Ժողով) Այսօր Ազգային Ժողովը խիստ ծանր խնդիր մը յուզեց և անապարանօր զայն լուծել կուզէ. այս անապարանօր վնասակար կը տեսնեմ, փասն զի զեռ քննելի տեղեր ունի խընդիրը. Սրբազան Պատրիարքը արդէն բոյլ մը առած է, առանց անոր ելքը տեսնելու ուրիշ անօրէնութիւն ընելը քաղաքագիտութեան համաձայն չէ. ընդհանրապէս արդեւ կը լըսէ Վարչութեան ընկերք զարմաններուն: Պէտք է զխնալ որ խնդիրն ըստ ինքեան որչափ ծանր, այս օրուան սրբազաններուն մէջ այնչափ աւելի ծանրացած է. զուք միայն Անաստուրյի կողմէրը սրտաւհած եղելութեանց վրայ կը մտածէք, եթէ Երուսաղիմի Տաճարատանի մէջ եղածներուն հետ բողոքատենք՝ Անաստուրյի մէջ եղածները շատ թեթեւ կը գտնենք: Մէք զմեզ սըլտուանաց տակ չենթարկենք. քանի որ Սրբազան Պատրիարքը Բարձրատախ Մեծ եպարքոսին գիմած է վերջին անգամ և պատասխան ընդունելու խտտում առած է, սկօար է առնուելիք պատասխանին սպասել, փասն զի անապարանօր աղէկ չէ և խոհեմութեան դէմ է. այս առաջարկութիւնն ընելով Վարչութիւնն Ազգային Ժողովը ընելիք գործին դէմ պատուար յարուցանելու միտք չունի. այլ Մեծ եպարքոսին տալիք պատասխանն առնուելէ ետեւ գործեալ կարող է ընել ինչ որ ուզէ. եթէ Չեր

Վարչութեան զխտուութիւնը մտիկ ընել չէք ուզէք, եթէ անխտաւորութիւն ունիք իւր վրայ, Վարչութիւնը հետամուտ չէ պաշտօն վարելու, և յօժարամիտ սրտաւորտու է նեւեւ այն բեռը զոր դրած էք իր վրայ: Ես արդէն ըսած եմ այս Ժողովին մէջ թէ Վարչութիւնը մի միայն ձեռն աջակցութեամբ կրնայ գործ տեսնել. իսկ եթէ Ազգային Ժողովը հարստաւարութեանց խնդիրը ուզէ իւր վրայ առնուլ, այն ստան Վարչութեան գործ չմտար այս մասին: Վերջնապէս Ազգային Ժողովը հեղինակութիւն ունի և կարող է իւր մեծամասնութեամբ ամեն բան ընել. սասոր դէմ ըսելիք չունինք. սակայն Վարչութիւնն ալ իրաւունք ունի իւր զխտուութիւններն ընելու. և առաջարկելու, որ այսօր Վարչութիւնն ալ իրաւունք ունի իւր զխտուութիւններն ընելու. և առաջարկելու, որ այսօր Ազգային Ժողովը սրտակ Սրբազան Պատրիարքը Զօր առնելիք պատասխանին:

ՓԱՓԱՋԵԱՆ Ս. ԷՖ. — Ստենագրեալ Էֆէնտի, Վարչութեան դէմ անխտաւորութեան բան մը չկայ. հաճեցէք առաջարկութիւնս Ժողովին քուէին դնել. եթէ Վարչութիւնը կը խտտանայ մեր ուզած տեղեկագիրն 8 օրէն ինք բերել, Յանձնաժողովը առաջարկութիւնս ան առնեն ետ կտանում:

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ԷՖ. — Առաջարկութիւնը մէկ է, որու վրայ յանգած է վիճարանութիւնը. յանձնաժողով մը կատարելիք որ սրտաւորտու ենայ Վարչութեան արձանագրութիւններէն հատրել և ամփոփել այն ամեն եղելութիւն՝ որ հարստաւարութեանց խնդրոյն կը վերաբերի. միայն թէ այս յանձնաժողովին կազմութեան և գործելու եղանակին վրայ երկու կարծիք կայ. մէկ կարծիքն այն է որ յանձնաժողովին ընելիք ամփոփումն 8 օրէն այս Ժողովին ներկայացուի և սկօար եղածն սրտաւորտու. ասի Փափաղեան էֆէնտիին կարծիքն է. իսկ միւս կարծիքն է անմիջապէս Վեհափառ Ինքնակալին մատուցանել. այս ալ Այրարտիտ հայր սարրին կարծիքն է:

ԳԱՓԱՄԱՃԵԱՆ Մ. ԷՖ. — Ոչ իմ կարծիքս է այդ ալ:

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ԷՖ. — Շատ աղէկ, թող ձեր կարծիքն ալ ըլլայ. սասոր դէմ Քաղաքական Ժողովը Ստենագրեալ Ազգային Էֆէնտին զխտու

թիւն մ'ըբաւ. ըստ թէ ամեն բան կրնաք ընել, բայց սրտամտու մը. այսինքն թէ Սրբազան Պատրիարքը յանուն Վարչութեան բանակցութեան մտած է Մեծ եպարքոսին հետ և զեռ վերջին պատասխանն առած չէ. սկօար է համբերել մինչև այդ պատասխանն առնուի, և ետքը գործել: Ասոր դէմ ալ Փափաղեան էֆէնտին ըստ թէ Վարչութիւնն եթէ ինք յանձնառու կըլլայ մեր ուզած տեղեկագիրն 8 օրէն բերել, յանձնաժողով չենք դնել: Այսպէս չէ՞ Փափաղեան էֆէնտի:

ՓԱՓԱՋԵԱՆ Ս. ԷՖ. — Իմ ըսածս այս է. եթէ յանձնաժողով զնեւէիս Վարչութիւնն իրեն դէմ անխտաւորութեան ցոյց մը կը նկատէ, և եթէ ինք կը խտտանայ 8 օրէն ուզուած տեղեկագիրը բերել, յանձնաժողով անուանելու հարկ չմտար:

ՄԱՄԻԿՈՆԵԱՆ Մ. ԷՖ. — Պարձեալ կերպիւ մը անխտաւորութիւն ցոյցնել է Վարչութեան դէմ:

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ԷՖ. — Մամիկոնեան էֆէնտին թող բացատրէ ի՞նչ ըսել կուզէ:

ԲԱԶՄԱԹԻԻ ԶԱՅՆԵՐ. — Ոչ ոչ. քուէ կուզենք:

ՄԱՄԻԿՈՆԵԱՆ Մ. ԷՖ. — Ապօրինաւոր է քուէ ուղեւորիք. Վարչութեան դէմ անխտաւորութեան քուէ տալ կուզէք նէ՞ այդ չեմ գիտեր. եթէ այդ քուէն տար՝ կը լինայ ամեն բան. սպա թէ ոչ հակառակեան մէջ կը գլուխուր:

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ԷՖ. — Մամիկոնեան էֆէնտի զխտուութիւնը տեղի չունի. այնպէս կը կարծէ թէ այս Ժողովին կողմէ յանձնաժողով գրուելը Վարչութեան դէմ անխտաւորութիւն կը նշանակէ. բայց կը սխալի. սրտվեառ այս առաջին անգամը չէ որ Ազգային Ժողովը հարստաւարութեանց խնդիրն իւր խորհրդածութեան առաջ կայ կընէ. ասկէց ն տարի առաջ ալ նայն խընդիրն իր մէջ յուզած և յանձնաժողովով մը բընում է. այն ստան Վարչութեան դէմ անխտաւորութեան կտակած մը ընող չեղաւ. Փափաղեան էֆէնտի այս օրուան առաջարկութիւնն ալ ն տարի առաջ գրուած յանձնաժողովին շտ

բանակցութիւնն է, ուրիշ բան չէ, և սասոր մէջ Վարչութեան դէմ անխտաւորութեան ցոյց մը չկայ. հետեւապէս բարբառին անտեղի է սասաջարկութեանց մէջ Վարչութեան դէմ անխտաւորութեան ցոյց մը նշուարել, մանաւանդ այս մասին տրուած բացատրութիւնները ընելէ ետքը: (Լուսի Վարչութեան վսեմ. Ստենագրեալին ըրած յայտարարութեանը մէջ նկատողութեան առնելու կէտը մի միայն այն է թէ Սրբազան Պատրիարքը յանուն Վարչութեան բանակցութեան մտած է Մեծ եպարքոսին հետ, խոհեմութիւնը կը սրահանջէ ըստ, որ այս բանակցութեան ելքին սպասուի:

Խօսքը Վարչութեան անգամ Մագսուտեան էֆէնտիին է:

ՄԱՄԻԿՈՆԵԱՆ Ս. ԷՖ. — Ըստ որում ամեն տեսակ յարարեակիան գործոց պատասխանատուութիւնը Վարչութեան վրայ է, և կը տեսնեմ որ Ազգային Ժողովը անմիջապէս իւր մէջէն յանձնաժողովի մը կազմութիւնը քուէի դնել կուզէ, իրրե անգամ Վարչութեան այժմէն կը յայտարարեմ որ եթէ Ժողովն այս տեսակ յանձնաժողով մը դնէ և ինք միջամտէ այս գործերուն, Վարչութեան վրայ այլ ևս պատասխանատուութիւն չմտար գաւառական հարստաւարութեանց խնդրոյն նկատմամբ, այլ Ազգային Ժողովն ինք իր վրայ առած կըլլայ այս գործը հանդերձ պատասխանատուութեամբ:

ԲԱԶՄԱԹԻԻ ԶԱՅՆԵՐ. — Վիճարանութեան փակումը քուէի գրուի:

ԲՈՒՈՒԵԱՆ Ա. ԷՖ. — Ոչ, անմիջապէս փակել չըլլար:

ՄԱՄԻԿՈՆԵԱՆ Մ. ԷՖ. — Ես խօսք ուզած եմ:

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ԷՖ. — Այո՛, Մամիկոնեան էֆէնտին խօսք ուզած է. բայց Ժողովին պիտի հարցնեմ թէ թոյլտուութիւն կընէ՞:

ԶԱՅՆԵՐ. — Ոչ ոչ. քուէի գրէք:

Ստենագրեալ Էֆէնտին քուէի գրու վիճարանութիւնը շարունակելու կամ փակելու խընդիրը. Ժողովն ընդդէմ 20 քուէի՝ 26 քուէով վիճարանութիւնը փակել ՈՐՈՇԵՑ:

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ԷՖ. — Պահ մ'առաջ Փախաղ-
էան, Էֆէնտին իր առաջարկութեան թույլին
տառա Ղլուանէն և բարեփոխեց. կազմեմ որ
կարգայ և բուէի դնենք :

Փախաղէան Էֆէնտին կարգայ հետևեալը.

« Կառաջարկեմ որ Աղղային ժողովն ան-
ուանէ Զանձնաժողով մը, որոյ յորչառնն ըլլայ
տեղեկագրել այն հարստահարութեանց իրողու-
թիւնները, որք Աղղային ժողովոյ առ Բ. Գուան
մատուցած առաջին տեղեկագրին թուականէն
յետոյ՝ Պատրիարքարանի թագրիներովը ծա-
նուցուած են Բ. Գրան. Զանձնաժողովը 8 օրէն
իր տեղեկագիրը պատրաստէ և Ժողովին ներ-
կայացնէ » :

ԱՊՐՕ Ս. ԷՖ. — Եթէ Ժողովը բուէար-
կելով այդ առաջարկութիւնն իր մեծամասնու-
թեամբն ընդունի, այն ասնն Վարչութիւնն
ինքզինք աղաա կը հռչակէ ամէն պատասխանա-
տուութենէ :

ՉԱՅՆԵՐ. — Սպանաղիք է այդ, չենք ըն-
դունիր :

(Երկարատե աղմուկը) :

ՓԱՓԱՋԵԱՆ Ս. ԷՖ. — Խօսք կուղեմ :

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ԷՖ. — Խօսքը Փախաղէան Ս.
Էֆէնտինն է իր առաջարկութիւնը բացատրելու
համար :

ՓԱՓԱՋԵԱՆ Ս. ԷՖ. — Երեկէք որ իրր
տէր առաջարկութեան ես պատասխանեմ՝ Աղրո
Էֆէնտինն :

Առաջարկութեան հոգւոյն ու շաղրութիւնը.
րէք, որ ուրիշ նպատակ չունի, բայց եթէ այս.
տեղեկագիր մը պիտի ելնէ Ընդհանուր ժողովն
զուրա. այս տեղեկագիրը նոր բան չպիտի պարունա-
կէ, այլ վերջին Յ տարուան մէջ մինչև ցայսօր
1876 սեպտեմբեր 10, Վարչութեան գրած թագ-
րիներուն հաւաքածոյն, որպէս զի զիտուցի թէ
Աղղային ժողովոյ առ Բ. Գուան մատուցած
տեղեկագրին ինչ արդիւնք ունեցած է. եթէ

վաղն ուրիշ նոր խնդիր մը ելնէ, դարձեալ
Վարչութեան կը պատկանի անոր մտոյ պէտք
եղածը տնօրինել. յանձնաժողովը չպիտի միջա-
մըտէ նոր պատահելիք խնդրոյ : Կարծեմ թէ
այս բացատրութիւնս գոհ կընէ զամենք. միով
բանիւ իմ գաղափարս սա է թէ ամէն Յ տարի
վիճակագրութիւն մ'ընենք և զիտնանք թէ գա-
ւառայ հարստահարութիւնք ինչ աստիճանի մէջ
են, նուազած թէ յաւելած : Եթէ Աստուած
օղջ պահէ զիս և Երեսփոխան մնամ, Յ տարի
վերջը այս օրուան պէս առաջարկութիւն պիտի
ներկայացնեմ, այս օրուան թուականէն՝ 187
սեպտեմբեր 10 էն յետոյ Պատրիարքարանի
թագրիները քննելու և տեղեկագրելու առ Աղ-
ղային ժողովն, որպէս զի զիտուցի թէ այս ան-
գամի տեղեկագիրն ալ ինչ արդիւնք ունեցած
է, և գաւառացի աղղայնոց վիճակն ինչ աստի-
ճան բարեօքած :

Սոյն միջոցին Փախաղէան Ստեփան Էֆէն-
տին Կրօնական և Քաղաքական ժողովոյ առե-
նադեմներուն և անոնց անդամակցաց ոմանց
հետ միանալով, պահ մը առանձին բանակցելի-
տե և եկաւ Ղլուանին յայտնելու թէ համաձայ-
նած են իրենց մէջ, և իւր առաջարկութեան
գիրը յանձնեց Ղլուանին՝ խնդրելով որ բուէի
դնէ :

Տ. ԽՈՐԷՆ Վ. ՄԻԹԱՐԵԱՆ. — (Ատենա-
պետ Կրօնական ժողովոյ) Կը յայտարարեմ թէ
Վարչութեան կողմէ անհամաձայնութեան կէտ
մը մնացած չէ :

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ԷՖ. — Ուրեմն ժամ է Փա-
խաղէան Էֆէնտին առաջարկութիւնը բուէի դը-
նել :

ԽՅՃԱՍԱՐԵԱՆ Օ. ԷՖ. — Կառաջարկեմ
նախ Վարչութեան համար վստահութեան քուէ
տալ :

ՄԵԼԻՔԵԱՆ Մ. ԷՖ. — Եջիւր կը կրկնեմ :

ՄԱԳՍՈՒՏԵԱՆ ՍԵՊՈՒՆ ԷՖ. — Մեր Պատ-
կառելի Ժողովոյը կողմէ Վարչութեան դէմ ան-

վրստահութեան ցոյց մը չենք նշմարեր. ուստի
և վստահութեան քուէի չենք սպասեր : Միայն
թէ Աղղային ժողովոյ կողմանէ այս խնդիրը

տանձնելու զխառնորսութիւն մը նշմարուած մի-
ջոցին, Վարչութիւնն ալ ինքզինքը այս խնդ-
րոյն նկատմամբ ամեն պատասխանատուութենէ
աղաա համարելն յայտարարելու իրաւունք ու-
նէր :

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ԷՖ. — Ուրեմն, բանի որ և-
զած առաջարկութեան նկատմամբ Վարչութեան
և Ժողովին մէջ ծագած անհամաձայնութիւնը
պարզուեցաւ, և Վարչութիւնը համոզուած թէ
իրեն դէմ անվստահութեան ցոյց մը եղած չէ,
վստահութեան քուէ չպահանջէր, այլ ևս Խօ-
ճատարեան և Մելիքեան Էֆէնտիներու առա-
ջարկութիւնը քուէ դնելու հարկ չմնար, հետե-
ւապէս Փախաղէան Էֆէնտին բարեփոխեալ ա-
ռաջարկութիւնը բուէի կը դնեմ :

ՇԱՀՊԱՋ Ն. ԷՖ. — Գրուելիք յանձնաժո-
ղովին պաշտօնը մինչև ո՞ւր պիտի տարածի.
Արրազան Պատրիարքին Մեծ Եպարքոսէն առ-
նելիք պատասխանին ալ պիտի միջամտէ, ի՞նչ
պիտի ընէ. այս կէտն ալ ճշգրէ պէտք է :

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ԷՖ. — Տարակցս շունիմ որ
Փախաղէան Էֆէնտին բարեփոխեալ առաջար-
կութիւնը որ Վարչութիւնն ալ ընդունեց, Ե-
սելի ետե, Շահարաղ Էֆէնտին ըրած զխոտը-
թեան պատասխանելու հարկ չի մնար :

Ատենապետ Էֆէնտին կարգայ Փախաղ-
էան Էֆէնտին առաջարկութիւնը, որ է այս

« Կառաջարկեմ որ Աղղային ժողովն ան-
ուանէ Զանձնաժողով մը, որոյ պաշտօնն ըլլայ
տեղեկագրել այն հարստահարութեանց իրող-
ութիւնները, որք Աղղային ժողովոյ առ Բ.
Գուան մատուցած առաջին տեղեկագրին թը-
ւականէն յետոյ՝ Պատրիարքարանի թագրի-
րներովը ծանուցուած են Բ. Գրան. Զանձ-
նաժողովը 8 օրէն իր տեղեկագիրը պատրաս-
տէ և Ժողովին ներկայացնէ » :

Ս. Պ. Պ. ՓԱՓԱՋԵԱՆՅ

ՇԱՀՊԱՋ Ն. ԷՖ. — Յուկցոյցէք նաև
Աղղային ժողովոյ ներկայացնել ՚ի տեղեկարխն
բառը :

ԲԱՋՄԱԹԻ ԶԱՅՆԵՐ. — Ոչ ոչ, տեղըդ

է, կառաջարկենք առանց յաւելումի բուէի
դնել :

Սոյն առաջարկութիւնը բուէի դրուելով,
միաձայն հաւանութեամբ ԸՆԴՈՒՆՈՒՆԵՑԱՒ Ժո-
ղովն :

Ուստիեան Էֆէնտին միայն ձեռնարկ գըտ-
նուեցաւ այս քուէարկութեան մէջ :

Զանձնաժողովի անդամոց բնորոշութիւնը
կատարուելով, Ղլուանի առաջարկութեան վրայ
անդամ անուանեցան .

1. Տ. Կարապետ Եպիսկ. Սերբեան
2. Տ. Մատթէոս " Լաղմիրեան
3. Տ. Յովհաննէս Քճնց. Միլլեան Պ. Փիմրդ
4. Խթիւճեան Կարապետ Էֆէնտին
5. Մելիք-Ղուլի Յարութիւն "
6. Փախաղէան Ստեփան " "
7. Փէշարմաճեան Տ. " "

Ժամը 10 քառորդ անցնելով՝ Ատենապետ
Էֆէնտին ատենը վաղեց, յայտարարելով որ
յաջորդ նիստն 8 օրէն պիտի դուժմորի, յետա-
գայ Օրակարգով՝

Ա. Տեղեկագիր խորհրդարանական յանձ-
նախմբին ի վերայ հարստահարութեանց խնդրոյն :
Բ. Քուէարկութիւն Աղղային արոյ օրինա-
կան բարեփոխութեանց :

Գ. Պատասխանի Վարչութեան Խտան ժո-
ղովոյ՝ Փախաղէան Էֆէնտին հարցման նկատ-
մամբ :

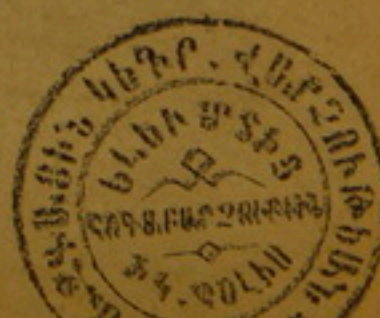
Դ. Վերաքննութիւն սահմանադրութեան .
— Շարունակութիւն վիճարանութեան յոյա-
ձոց թաղական մատակարարութեան :

ԱՏԵՆԱՊԵՏ

Ք. Ս. ՄԵԼԻՔ

ԱՏԵՆԱՊԵՏ

Տ. ԽՈՐԷՆՅԱՆ

ԿՐՕՆԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎ

1 . Խորէն	Վարդ	Մխիթարեան	Ա . ԱՏՆԱԳԵՏ
2 . Յակոբ	Վարդ .	Փափաղեան	Ա . ԱՏՆԱԳԻՐ
3 . Գէորգ	Ա . Գ . Բ .	Արծրունի	Բ . ԱՏՆԱԳԵՏ
4 . Խաչատուր	» »	Տ . Գարրիէլեան	Բ . ԱՏՆԱԳԻՐ
5 . Գարրիէլ	» »	Զիչէրճեան	
6 . Յովհաննէս	» »	Մկրեան	
7 . Արամակէս	» »	Քարակէօրիակի	
8 . Պետրոս	» »	Փափաղեան	
9 . Իգնատիոս	» »	Մանավեան	
10 . Գրիգոր	» »	Սլթեան	
11 . Աթանաս	Քհնյ	Ս . Խաչ յիւսի	
12 . Մեսրոպ	»	Երչեան	
13 . Միքայէլ	»	Պալատու	
14 . Զարարիա	»	Բերայի	

ՔՍԱՆՔԱՆ ԺՈՂՈՎ

1 . Ապրո	Սահակ	Էֆէնտի	Ա . ԱՏՆԱԳԵՏ
2 . Շահապ	Կարապետ	»	Բ . »
3 . Նորեան	Յովհաննէս	»	Ա . ԱՏՆԱԳԻՐ
4 . Պօյաճեան	Յովհաննէս	»	Բ . »
5 . Նորատունիեան	Յակոբ	»	
6 . Կիւրչեան	Սէրոբէ	»	
7 . Լսոյեան	Յովհաննէս	»	
8 . Աղնաւորեան	Յովհաննէս	»	
9 . Սաքայեան	Ալիբաան	»	
10 . Մազառուտեան	Սեպուհ	»	
11 . Կրճիկեան	Սնդրանիկ սլէյ		
12 . Մարկոսեան	Գրիգոր	Էֆէնտի	
13 . Քաղաղեան	Յակոբ	»	
14 . Զրէնիկեան	Յակոբ	»	

ԳԻՆ 2 ՂՐԱԽԵ

ՄԵՓԱՎԱՆՈՒՓԻՒՆ ԿԵԴԴՈՂԱԿԱՆ ՄԱՏՈՒԿԻՆ

ԱԶԳԱՅԻՆ ԺՈՂՈՎՈՅ ԵՄԽՈՒՅ ՇԱՏԱՅՆԱԼ

Կը ծախուի ի Դիսանատան Պատրիարքարանի . և Դալաթիոյ Ս
Լուսաւորիչ Յիկեղեցւոյ բանկայը և Հայ գրատնտեսաց քով :